

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА УСТАНОВА «ІНСТИТУТ РИНКУ І ЕКОНОМІКО-ЕКОЛОГІЧНИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ»

Доповідна записка:

ЛАНЦЮГИ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ
РЕГІОНАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНИХ ОРІЄНТИРІВ

д.е.н., проф. Єрмакова О.А.,

д.е.н. проф. Купінець Л.Є.,

д.е.н., проф. Степанов В.М.,

к.е.н., доцент Рулінська О.В.,

д.філос. Шершун О.М.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУ ЛАНЦЮГІВ ДОДАНОЇ ВАРТOSTІ В СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙНО- ІННОВАЦІЙНИХ ОРІЄНТИРІВ	5
2 ОЦІНКА ЛАНЦЮГІВ ДОДАНОЇ ВАРТOSTІ В РЕГІОНАХ УКРАЇНСЬКОГО ПРИЧОРНОМОР'Я	16
3 ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНІ ОРІЄНТИРИ ДЛЯ РЕГІОНІВ УКРАЇНСЬКОГО ПРИЧОРНОМОР'Я	45
БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ	63
ДОДАТКИ	67
Додаток А	68
Додаток Б.....	76
Додаток В	78

ВСТУП

У контексті сучасних підходів до регіонального розвитку ключового значення набуває дослідження ланцюгів створення доданої вартості як інструменту виявлення структурних диспропорцій економіки та визначення точок прикладання інвестиційних ресурсів. Інвестиційно-інноваційна діяльність у цьому аспекті розглядається як системоутворюючий чинник, що забезпечує перехід від сировинно-орієнтованої моделі до економіки з вищою часткою переробки, технологічності та доданої вартості, що обумовлює необхідність поєднання теоретичних підходів до формування інвестиційно-інноваційної політики з прикладним аналізом структурних характеристик регіональних економік.

У рамках дослідження використано підхід до оцінки ланцюгів доданої вартості, що базується на аналізі структури валової доданої вартості за видами економічної діяльності, динаміки їх розвитку та ролі окремих сегментів у формуванні кінцевого економічного результату.

Завдання дослідження полягають у наступному:

- здійснити теоретичне узагальнення підходів до формування інвестиційно-інноваційних орієнтирів розвитку регіонів у контексті функціонування ланцюгів доданої вартості;
- провести структурний аналіз валової доданої вартості регіонів Українського Причорномор'я з визначенням ролі окремих видів економічної діяльності у формуванні ланцюгів створення вартості;
- виявити ключові диспропорції та обмеження розвитку регіональних економік, що стримують формування високої доданої вартості;
- здійснити аналіз діючих стратегічних документів розвитку регіонів з позицій їх відповідності фактичним структурним характеристикам економіки та визначеним ланцюгам доданої вартості;
- обґрунтувати інвестиційно-інноваційні орієнтири розвитку регіонів Українського Причорномор'я з урахуванням результатів проведеного аналізу;
- сформулювати узагальнені рекомендації щодо підвищення ефективності

структурної трансформації економіки регіонів на основі розвитку ланцюгів створення доданої вартості.

Результатом дослідження є формування системи інвестиційно-інноваційних орієнтирів, спрямованих на посилення переробної складової економіки, розвиток технологічно орієнтованих видів діяльності, модернізацію інфраструктури та підвищення рівня інтеграції регіонів у національні та глобальні ланцюги доданої вартості. Отримані результати мають науково-практичне значення, оскільки можуть бути використані при вдосконаленні стратегічних документів регіонального розвитку, формуванні державної інвестиційної політики та прийнятті управлінських рішень, спрямованих на забезпечення стійкого економічного зростання у повоєнний період.

1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУ ЛАНЦЮГІВ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ В СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНИХ ОРІЄНТИРІВ

У сучасних умовах трансформації світової економіки, посилення глобальної конкуренції, зростання зовнішньоекономічних та безпекових ризиків питання формування та нарощення доданої вартості набуває особливого значення для забезпечення стійкості соціально-економічного розвитку як національних економік, так і окремих регіонів. В документах міжнародних економічних організацій додана вартість розглядається як узагальнюючий показник економічного результату діяльності, що відображає здатність економічних систем створювати конкурентоспроможний продукт і забезпечувати довгострокове економічне зростання [1, 2].

Світовий банк у своїх аналітичних доповідях наголошує, що країни та регіони з вищою часткою доданої вартості у структурі виробництва демонструють більшу стійкість до зовнішніх шоків, швидше відновлюються після кризових явищ та мають вищий потенціал інноваційного розвитку [1]. У цьому контексті формування доданої вартості розглядається не лише як економічна категорія, а як інструмент підвищення адаптивності економіки до сучасних викликів і загроз.

Для України, яка функціонує в умовах структурних дисбалансів, обмеженого інвестиційного ресурсу та високого рівня зовнішніх ризиків, проблема нарощення доданої вартості має особливу актуальність. Збереження сировинної моделі розвитку посилює вразливість економіки та обмежує можливості регіонального розвитку, тоді як перехід до моделей, орієнтованих на формування доданої вартості, створює підґрунтя для стабілізації соціально-економічних процесів і підвищення якості життя населення.

У сучасних економічних дослідженнях додана вартість дедалі частіше аналізується не на рівні окремих галузей, а в межах ланцюгів її формування, які охоплюють сукупність взаємопов'язаних етапів створення кінцевого продукту – від первинного виробництва до збуту та споживання. Такий підхід дозволяє розглядати

економічний розвиток як цілісний процес, в межах якого додана вартість послідовно формується, трансформується та перерозподіляється між секторами економіки [2, 3].

Згідно з підходами ОЕСР, аналіз ланцюгів доданої вартості дає змогу ідентифікувати ключові ланки, де створюється найбільша економічна цінність, а також виявити структурні обмеження та втрати доданої вартості, що знижують ефективність економічних систем [3]. Саме в межах ланцюгів доданої вартості формується потенціал для інвестиційного та інноваційного розвитку, оскільки вони відображають реальні механізми взаємодії між виробництвом, переробкою, логістикою, експортом та інноваційною діяльністю.

З урахуванням викладеного, оцінювання ланцюгів доданої вартості розглядається як аналітична основа для формування регіональних інвестиційно-інноваційних орієнтирів. Метою такого оцінювання є обґрунтування пріоритетних напрямів інвестування та розвитку інновацій з урахуванням реальних механізмів формування доданої вартості та сучасних викликів соціально-економічного розвитку.

Основними завданнями оцінювання ланцюгів доданої вартості є:

- виявлення ключових ланок формування доданої вартості на національному та регіональному рівнях;
- визначення структурних обмежень і слабких сторін, що стримують нарощення доданої вартості;
- ідентифікація напрямів інвестиційного та інноваційного впливу, здатних забезпечити підвищення економічної стійкості та нейтралізацію наявних загроз розвитку.

Результати такого оцінювання створюють підґрунтя для формування обґрунтованої регіональної інвестиційної та інноваційної політики, орієнтованої на підвищення ефективності використання економічного потенціалу та забезпечення довгострокового соціально-економічного розвитку.

У сучасній економічній науці оцінювання ланцюгів формування доданої вартості ґрунтується на поєднанні структурного, інституційного та функціонального підходів до аналізу економічних процесів. На відміну від традиційних галузевих

підходів, аналіз ланцюгів доданої вартості передбачає розгляд процесу створення економічної цінності як послідовності взаємопов'язаних етапів, у межах яких відбувається формування, трансформація та перерозподіл доданої вартості між суб'єктами економічної діяльності.

Такий підхід дозволяє ідентифікувати ключові ланки ланцюга, що визначають рівень ефективності економічної системи, а також виявити структурні диспропорції, які обмежують можливості нарощення доданої вартості. У сучасних дослідженнях ланцюги доданої вартості розглядаються як динамічні системи, чутливі до змін технологічного середовища, інституційних умов та зовнішніх економічних впливів, що особливо актуально в умовах трансформаційних процесів та зростання глобальних ризиків.

Методологічною основою аналізу ланцюгів доданої вартості є поєднання кількісних і якісних методів дослідження, що дозволяє оцінювати як економічні результати діяльності окремих ланок, так і характер їх взаємодії в межах цілісного процесу створення кінцевого продукту.

У міжнародній практиці оцінювання ланцюгів доданої вартості набуло широкого застосування як інструмент аналізу конкурентоспроможності економік, регіонів і окремих секторів. Міжнародні економічні організації у своїх дослідженнях наголошують на необхідності врахування не лише обсягів виробництва, а й структури створюваної доданої вартості, її розподілу між етапами виробничого процесу та здатності економічних систем інтегруватися у глобальні ланцюги створення вартості.

Особлива увага у сучасних підходах приділяється ролі інновацій, технологічного розвитку та інституційного середовища у формуванні доданої вартості. Аналіз ланцюгів доданої вартості використовується як аналітичний інструмент для визначення точок прикладання інвестицій та інноваційних зусиль, здатних забезпечити підвищення продуктивності, диверсифікацію економічної діяльності та зниження вразливості до зовнішніх шоків.

З урахуванням глобальних викликів розвитку, зокрема посилення геоекономічної нестабільності, трансформації логістичних маршрутів та зростання

екологічних вимог, міжнародні підходи до аналізу ланцюгів доданої вартості орієнтуються на оцінювання їх стійкості та адаптивності, що є особливо важливим для економік з високою експортною орієнтацією.

Ефективність оцінювання ланцюгів формування доданої вартості значною мірою залежить від якості інформаційно-статистичного забезпечення дослідження. У сучасних умовах для аналізу ланцюгів доданої вартості використовуються дані офіційної статистики, аналітичні матеріали міжнародних організацій, результати галузевих досліджень та регіональні статистичні спостереження.

На національному рівні статистичні дані дозволяють оцінити загальні тенденції формування доданої вартості, структуру економіки та міжсекторні зв'язки. На регіональному рівні інформаційно-статистичне забезпечення дає можливість ідентифікувати специфічні особливості формування доданої вартості, визначити ключові напрями її нарощення та оцінити роль окремих секторів у загальній структурі регіональної економіки.

Поєднання національних і регіональних статистичних даних створює підґрунтя для комплексного аналізу ланцюгів доданої вартості та формування обґрунтованих висновків щодо напрямів інвестиційного та інноваційного розвитку з урахуванням реальних економічних умов і викликів.

Формування ланцюгів доданої вартості в економіці України відбувається в умовах глибоких структурних трансформацій, зумовлених як довготривалими внутрішніми дисбалансами, так і безпрецедентними зовнішніми викликами розвитку. У структурі національної економіки традиційно домінують види економічної діяльності з відносно низьким рівнем переробки, що обмежує можливості формування високої доданої вартості та знижує стійкість економіки до зовнішніх шоків.

За оцінками міжнародних фінансово-економічних організацій, валова додана вартість України у 2024 році становила близько 165 млрд дол. США, формуючи основну частину валового внутрішнього продукту країни [4]. Водночас номінальний ВВП України у 2024 році оцінювався на рівні приблизно 190 млрд дол. США, що свідчить про часткове відновлення економічної активності після різкого спаду,

зафіксованого у 2022 році внаслідок повномасштабної війни [5].

Структурні особливості формування доданої вартості в Україні характеризуються фрагментованістю виробничих ланцюгів, коли значна частина етапів із високим рівнем створення економічної цінності (глибока переробка, інноваційні та сервісні компоненти) залишається поза межами національної економіки. Це призводить до втрати потенційної доданої вартості та посилює залежність країни від зовнішніх виробничо-логістичних рішень.

Додатковим фактором трансформації ланцюгів доданої вартості стали воєнні та безпекові загрози. Унаслідок воєнних дій у 2022 році реальний ВВП України скоротився майже на 20 %, що супроводжувалося руйнуванням виробничої, транспортної та енергетичної інфраструктури [5]. Попри відновлювальне зростання у 2023–2024 роках, функціонування ланцюгів доданої вартості відбувається в умовах високої невизначеності, підвищених ризиків фізичної втрати активів та порушення логістичних маршрутів. Це суттєво змінює умови формування економічної цінності та актуалізує потребу в адаптації національних ланцюгів доданої вартості до нових безпекових реалій.

У структурі національної економіки аграрний сектор залишається одним із ключових джерел формування доданої вартості. За даними міжнародної статистики, частка сільського господарства, включно з лісовим та рибним господарством, у структурі доданої вартості України у 2024 році становила близько 7 % ВВП [6]. Водночас аграрна продукція формує значну частку товарного експорту країни, що зумовлює високу залежність регіонів від зовнішньої кон'юнктури та функціонування логістичних каналів.

За даними відкритих статистичних джерел, у 2024 році аграрний сектор України продемонстрував стійкість попри воєнні виклики та логістичні обмеження. За оцінками українських і міжнародних оглядів, обсяги валютних надходжень від експорту агропродовольчої продукції у 2024 році досягли приблизно 24,5 млрд дол. США, що є другим за величиною показником в історії країни після 2021 року. Частка аграрного експорту у загальному товарному експорті оцінюється близько 59–60 %, а загальні обсяги відправленої продукції становили понад 78 млн тонн [7].

Така експортна активність підтверджує ключову роль аграрного сектору в економічній стабільності України. Водночас сектор залишається вразливим до коливань світових цін, кліматичних ризиків і безпекових загроз, що підсилює необхідність поглибленої інтеграції у наступні ланки ланцюгів доданої вартості та розвитку переробних сегментів.

Промислова переробка є ключовим етапом вторинного формування доданої вартості, на якому відбувається трансформація сировинних ресурсів у продукцію з вищим рівнем економічної цінності. Саме на цьому етапі формується потенціал для підвищення доходності, диверсифікації економіки та зменшення залежності від експорту сировини.

За даними міжнародних статистичних баз, частка обробної (manufacturing) промисловості в структурі валового внутрішнього продукту України у 2024 році становила близько 8,4 %, що свідчить про продовження тривалого процесу деіндустріалізації та відносно слабку промислову базу країни порівняно з розвиненими економіками. У довоєнні роки, зокрема у 2021 році, частка цього сектору перевищувала 10 %, але з початком повномасштабної війни та руйнуванням обладнання, інфраструктури й порушенням логістичних ланцюгів промислова активність суттєво скоротилася [8]. Порівняльний аналіз частки переробної промисловості у структурі ВВП свідчить про суттєве структурне відставання України від більшості індустріально розвинених країн. У 2023 році в країнах Європейського Союзу цей показник переважно коливався в межах 14-20 %, зокрема у Чехії – 20,02 %, Німеччині – 18,36 %, Польщі – 17,46 %. Навіть у країнах із домінуванням сектору послуг, таких як Франція (9,73 %) чи Велика Британія (8,28 %), частка переробної промисловості співвідносна або вища за показник України [9].

Разом з тим, згідно сучасних наукових досліджень [10, 11, 12], підприємства агропереробного сектору, які інвестували у модернізацію обладнання та автоматизацію виробничих процесів, демонструють значне підвищення продуктивності.

Транспортно-логістична та портово-морська інфраструктура є стратегічно

важливою ланкою формування доданої вартості. Саме на цьому етапі забезпечується інтеграція регіональної економіки у міжнародні ринки та реалізація експортного потенціалу.

У 2024 році морські порти України обробили понад 80 млн тонн вантажів, що підтверджує їхню ключову роль у забезпеченні зовнішньоекономічної діяльності навіть в умовах підвищених безпекових ризиків [13]. Проте війна та пандемія вплинули на світові витрати на доставку. Збої в логістиці та портових операціях, руйнування інфраструктури та торговельні обмеження збільшили витрати на морське страхування та ціни на паливо. Збільшилися відстані доставки, а також час транзиту, а отже, і витрати [14].

Модернізація портової інфраструктури, диверсифікація логістичних маршрутів та впровадження цифрових і безпекових рішень розглядаються як критично важливі напрями зниження втрат доданої вартості та підвищення економічної стійкості регіону.

Завершальним етапом ланцюгів доданої вартості є збут продукції та її позиціонування на ринку, де значна частина економічної цінності формується за рахунок нематеріальних чинників – бренду, репутації та довіри споживачів. У сучасних умовах саме брендинг і ребрендинг стають ключовими інструментами «захоплення» доданої вартості.

У 2024 році компанії з сталою презентацією бренду побачили збільшення доходу до 23% порівняно з тими, хто не має такого брендингу [15]. Дослідження Всесвітньої організації інтелектуальної власності (World Intellectual Property Organization, WIPO) [16] також свідчать, що брендинг країни чи регіону походження забезпечує підвищення привабливості продуктів і послуг, створює додану вартість та стимулює лояльність клієнтів.

У межах аналізу оцінювання процесів формування доданої вартості може здійснюватися за секторальним принципом, з урахуванням специфіки окремих видів економічної діяльності. Водночас для обґрунтування інвестиційно-інноваційних орієнтирів доцільним є перехід до функціонального підходу, який передбачає узагальнення результатів аналізу за ключовими ланками ланцюгів доданої вартості

незалежно від галузевої приналежності. Такий підхід дозволяє комплексно оцінити вразливості та потенціал розвитку на різних етапах створення економічної цінності, а також сформувані цілісне бачення напрямів інвестиційного та інноваційного впливу. Узагальнення результатів проведеного аналізу за секторальним та функціональним підходами дозволяє систематизувати ключові ланки формування доданої вартості, притаманні пріоритетним економічним ланцюгам України. Зазначені ланки, їхні характерні вразливості та потенційні напрями інвестиційно-інноваційного впливу узагальнено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 – Функціональні ланки формування доданої вартості у пріоритетних ланцюгах економіки на прикладі агропромислового комплексу

Функціональна ланка ланцюга доданої вартості	Зміст та роль у формуванні доданої вартості	Ключові вразливості та ризики	Інвестиційно-інноваційний потенціал
1	2	3	4
Первинне виробництво (ресурсна база)	Формування початкової доданої вартості на основі аграрних та інших базових ресурсів	Сировинна орієнтація; цінова волатильність; воєнні ризики	Підвищення продуктивності; технологізація; первинна переробка - Digital farming / точне землеробство – інвестиції в аналіз ґрунтів, GPS-системи, дрони, IoT-датчики для оптимізації врожаїв і зниження витрат. Це підвищує ефективність виробництва та знижує ризики втрат через недоліки даних про земельні ділянки. - Автоматизація та механізація агровиробництва – створення R&D-центрів та центрів впровадження механізмів для підвищення продуктивності праці. - Розведення високопродуктивних культур і адаптація до кліматичних змін – інвестиції в селекцію, посухостійкі сорти, адаптивні культури
Промислова переробка	Трансформація сировини у продукцію з вищою доданою вартістю (агропереробка, харчова та інша переробна промисловість)	Енергетичні та інфраструктурні ризики; недостатні інвестиції	Інвестиції у переробку; енергоефективні та екологічні технології. - Розвиток глибокої переробки аграрної сировини – проекти з переробки олійних культур, зернових у біопродукти, біопаливо (біоетанол), біогаз, комбікорми та інші продукти з більшою доданою вартістю.

Продовження таблиці 1.1

1	2	3	4
			- Модернізація та автоматизація виробничих ліній – впровадження сучасних ліній, датчиків якості, систем управління процесами (MES/SCADA). - Стандартизація і сертифікація продукції за європейськими нормами (HACCP, ISO) – необхідна для доступу до ринків ЄС та підвищення цінності експорту.
Сервісна та інфраструктурна складова	Формування доданої вартості через обслуговування, зберігання та супровід товарних потоків	Зношеність інфраструктури; безпекові ризики	Модернізація інфраструктури; цифровізація - Створення агропромислових хабів та кластерів – комплекси з зберігання, обробки, логістики, які інтегрують виробництво, переробку і сервіс на одній території. - Інноваційні логістичні сервіси – платформи для оптимізації зберігання, маршрутизації, прогнозування навантажень. - Електронні сервіси управління запасами та SCM (Supply Chain Management) – підвищення прозорості та швидкості ланцюгів поставок
Портово-морська інфраструктура	Перевалка, зберігання та морське транспортування продукції; логістичні сервіси	Воєнні загрози портам; обмеження судноплавства	Безпекові інвестиції; автоматизація портів; інтеграція в міжнародні коридори - Модернізація портових терміналів і перевалочного обладнання – інвестиції в сучасні крани, сортувальне обладнання, IT-системи управління вантажами. - Сервіси логістичної безпеки і страхування вантажів – проекти з оцінки ризиків, страхування перевезень в умовах війни та динамічної логістики. - Інтеграція з інтермодальними коридорами (залізниця + водний транспорт) – розвиток логістичних парків, терміналів, що зменшують залежність від одних лише портових маршрутів.
Логістика та транспорт (поза портами)	Переміщення доданої вартості між ланками ланцюга	Порушення маршрутів; зростання витрат	Диверсифікація маршрутів; логістичні інновації - Автоматизовані логістичні платформи та цифрові маршрути – системи GPS-трекінгу, AI-оптимізація руху, обробки вантажів.

Кінець таблиці 1.1

1	2	3	4
			- Інвестування в дорожню і залізничну інфраструктуру – створення альтернативних транспортних коридорів для мінімізації ризиків збою логістики. - Сервіси «Smart logistics» для агро і промислових вантажів – платформи для прогнозів часу доставки, контролю температури/вологості тощо.
Збут та експорт	Реалізація доданої вартості на внутрішніх і зовнішніх ринках	Регуляторні та зовнішньоекономічні ризики	- Розширення ринків; брендинг; торговельна підтримка: - Створення брендів та вихід на нові ринки – маркетингові платформи, сервіси просування, торговельні місії. - Цифрові B2B/B2C-маркетплейси для агропродукції та перероблених товарів – підвищують доступність продукції на зовнішніх ринках. - Гармонізація стандартів з ЄС і світовими нормами – сертифікація, відповідність вимогам імпортерів ринків.

Джерело: розроблено авторами на основі [17-21]

Результати аналізу ключових ланок формування доданої вартості свідчать, що ланцюги доданої вартості доцільно розглядати не лише як економічні процеси, а як інструмент стратегічного планування регіонального розвитку. Саме через оцінювання їхньої структури, вразливостей та потенціалу формується обґрунтована основа для визначення інвестиційно-інноваційних орієнтирів.

Функціональний підхід до аналізу ланцюгів доданої вартості дозволяє:

- ідентифікувати етапи з найбільшими втратами економічної цінності;
- визначити ланки з найвищим потенціалом мультиплікативного ефекту;
- узгодити інвестиційні та інноваційні рішення з реальними потребами економіки.

Сформовані на основі аналізу ланцюгів доданої вартості інвестиційні та інноваційні пріоритети мають бути спрямовані на мінімізацію структурних слабких сторін економіки та нейтралізацію зовнішніх і внутрішніх загроз, що загострилися в умовах війни.

До ключових стратегічних орієнтирів регіонального розвитку доцільно віднести:

1. Стимулювання розвитку переробних галузей та локалізацію етапів створення доданої вартості;
2. Модернізацію логістичної та портово-морської інфраструктури з урахуванням безпекових ризиків;
3. Розвиток сервісної та складської інфраструктури як чинника збереження економічної цінності;
4. Підтримку брендингу та маркетингового позиціонування продукції регіонального походження на внутрішніх і зовнішніх ринках.

Реалізація зазначених орієнтирів дозволяє знизити залежність від сировинної моделі розвитку, підвищити адаптивність економіки до кризових впливів та сформуванати передумови для сталого післявоєнного відновлення.

Формування та реалізація інвестиційно-інноваційних орієнтирів потребує активної ролі державної та регіональної політики. В умовах обмежених ресурсів пріоритетного значення набуває концентрація зусиль на тих ланках ланцюгів доданої вартості, які забезпечують найбільший ефект з точки зору економічної стійкості та розвитку.

До основних напрямів політики належать:

- створення сприятливих умов для залучення інвестицій у пріоритетні ланки ланцюгів доданої вартості;
- підтримка інноваційних проєктів, спрямованих на підвищення ефективності виробництва, логістики та збуту;
- розвиток партнерства між державою, регіональними органами влади та бізнесом;
- узгодження регіональних стратегій розвитку з національними та європейськими пріоритетами.

Таким чином, ланцюги доданої вартості виступають не лише об'єктом аналізу, а й практичним інструментом формування політики, орієнтованої на довгостроковий економічний розвиток.

2 ОЦІНКА ЛАНЦЮГІВ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ В РЕГІОНАХ УКРАЇНСЬКОГО ПРИЧОРНОМОР'Я

У сучасних умовах трансформації економічних систем, посилення міжрегіональної конкуренції та поглиблення інтеграції у глобальні виробничі мережі, концепція ланцюгів доданої вартості набуває статусу ключового аналітичного інструменту для обґрунтування регіональних інвестиційно-інноваційних орієнтирів. Перехід від галузевого до ланцюгового мислення означає зміщення фокусу з ізольованого аналізу окремих видів економічної діяльності до розгляду цілісного процесу створення вартості – від залучення первинних ресурсів до формування споживчого досвіду. Саме в межах такого підходу регіон постає не просто як сукупність підприємств певних галузей, а як функціонально пов'язана система акторів, що спільно формують додану вартість та визначають конкурентні позиції території.

Методологічною основою дослідження є поєднання підходу ланцюгів доданої вартості з інструментарієм регіонального структурного аналізу, що дозволяє ідентифікувати диспропорції у формуванні ланцюга доданої вартості та обґрунтувати інвестиційно-інноваційні орієнтири розвитку регіонів Українського Причорномор'я. В основу розрахунків покладено офіційні статистичні дані щодо валової доданої вартості, капітальних інвестицій та їх розподілу за видами економічної діяльності, агреговані відповідно до структурних ланок ланцюга вартості.

Оцінювання здійснюється за трьома ключовими аналітичними індикаторами: темп приросту валової доданої вартості (Т), коефіцієнт локалізації (LQ) та коефіцієнт інвестиційної капіталомісткості ланок ланцюга (K_{ik}).

Для оцінки динаміки розвитку окремих видів економічної діяльності використовується показник темпу приросту валової доданої вартості, який відображає відносну зміну обсягів створеної вартості у часі:

$$T = (V_t - V_{t-1}) / V_{t-1} \cdot 100\% \quad (1)$$

де

T – темп приросту, %;

V_t – валова додана вартість у поточному періоді (для даного дослідження за поточний період прийнято 2023 рік);

V_{t-1} – валова додана вартість у базовому періоді (для даного дослідження за базовий період прийнято 2020 рік).

Застосування цього показника дозволяє виявити як загальні тенденції розвитку економіки, так і специфічні структурні зрушення в межах окремих ланок ланцюга доданої вартості.

Для визначення рівня спеціалізації регіону у певному виді економічної діяльності використовується коефіцієнт локалізації, який відображає співвідношення частки галузі у структурі регіональної економіки до її частки на національному рівні:

$$LQ = (V_{ir}/V_r)/(V_{in}/V_n) \quad (2)$$

де

V_{ir} – валова додана вартість і-го виду діяльності в регіоні;

V_r – загальний обсяг валової доданої вартості регіону;

V_{in} – валова додана вартість і-го виду діяльності в країні;

V_n – загальний обсяг валової доданої вартості країни.

Якщо $LQ > 1$ то галузь є спеціалізацією регіону та формує його конкурентні переваги, при $LQ = 1$ – структура відповідає середньонаціональній, а якщо $LQ < 1$ – галузь розвинена недостатньо.

Застосування коефіцієнта локалізації у поєднанні зі структуризацією ланцюга вартості дозволяє ідентифікувати «перевантажені» та «слабкі» ланки, що може бути критично важливим для формування регіональної економічної політики.

Для оцінки ефективності інвестиційного забезпечення окремих ланок ланцюга використовується коефіцієнт інвестиційної капіталомісткості, який відображає співвідношення обсягу капітальних інвестицій до створеної валової доданої вартості:

$$K_{ik} = I_i/V_i \quad (3)$$

де

K_{ik} – коефіцієнт інвестиційної капіталомісткості;

I_i – обсяг капітальних інвестицій у відповідний вид економічної діяльності;

V_i – валова додана вартість відповідного виду діяльності.

Цей показник характеризує скільки інвестицій припадає на одну гривню ВДВ і

таким чином дозволяє оцінити рівень капіталізації ланок ланцюга доданої вартості та визначити дисбаланси між інвестиційними потоками і фактичним внеском галузей у формування вартості.

Якщо узагальнено, то високі значення K_{ik} свідчать про інтенсивне інвестування, низькі значення свідчать про експлуатацію наявних активів без достатнього оновлення, а структурні диспропорції між LQ та K_{ik} вказують на неузгодженість спеціалізації та інвестиційної політики.

Інтерпретація даного показника також має враховувати його двоїстий характер. Зокрема, високі значення K_{ik} можуть свідчити як про активну фазу інвестування та модернізації, так і про відносно низький поточний рівень сформованої доданої вартості. Водночас низькі значення показника не завжди є ознакою недостатнього інвестиційного забезпечення, оскільки можуть відображати високу ефективність використання капіталу, за якої навіть обмежені обсяги інвестицій забезпечують значний обсяг створеної доданої вартості. У цьому контексті коректна інтерпретація K_{ik} потребує його аналізу у взаємозв'язку з показниками динаміки (темпами приросту) та структурними характеристиками (зокрема, коефіцієнтом локалізації), що дозволяє уникнути спрощених висновків щодо інвестиційної привабливості та ефективності окремих ланок ланцюга доданої вартості.

Теоретичним підґрунтям запропонованого підходу є концепції М. Портера щодо ланцюга створення вартості, теорія глобальних ланцюгів вартості (GVC), а також положення регіональної економіки та теорії ендогенного зростання. Відповідно до цих підходів, джерело конкурентних переваг формується не лише на стадії виробництва, а на кожному етапі руху продукту – від ресурсного забезпечення до післяпродажного сервісу, включаючи інтелектуальні, фінансові та соціальні компоненти. Для регіональної політики це означає необхідність ідентифікації «вузьких місць» і точок максимізації вартості в межах повного ланцюга, а не лише стимулювання окремих галузей.

У запропонованій структурі ланцюг доданої вартості поділяється на вісім взаємопов'язаних складових, кожна з яких відповідає певним видам економічної

діяльності згідно з класифікацією КВЕД (табл. 2.1). Така структуризація дозволяє адаптувати загальнотеоретичну модель до національної статистичної системи та забезпечити її емпіричну операціоналізацію на рівні регіонів.

Таблиця 2.1 – Структуризація ланцюга доданої вартості регіону за видами економічної діяльності (КВЕД) у контексті формування інвестиційно-інноваційних орієнтирів

Складова ланцюга доданої вартості	Види економічної діяльності	Код КВЕД
1. Вхідні ресурси / Базові галузі	Сільське, лісове та рибне господарство	A
	Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	B
	Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	D
	Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	E
2. Основне виробництво / Створення продукту	Переробна промисловість	C
	Будівництво	F
3. Логістика та розподіл	Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	H
4. Збут і контакт із ринком	Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	G
5. Інтелектуально-фінансовий сегмент	Інформація та телекомунікації	J
	Фінансова та страхова діяльність	K
	Операції з нерухомим майном	L
	Професійна, наукова та технічна діяльність	M
6. Підтримуючі бізнес-процеси	Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	N
7. Людський капітал	Освіта	P
	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	Q
8. Креатив, культура та споживчий досвід	Тимчасове розміщування й організація харчування	I
	Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	R
	Надання інших видів послуг	S

Джерело: розроблено авторами

Перший блок – «Вхідні ресурси / Базові галузі» – охоплює сільське, лісове та рибне господарство (A), добувну промисловість (B), постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (D), а також водопостачання і поводження з відходами (E). У теорії ланцюгів вартості цей сегмент відповідає початковій стадії формування ресурсної бази. Саме тут закладається матеріальна та енергетична основа для подальших трансформацій. Для багатьох регіонів України цей блок історично відігравав домінуючу роль, що зумовило сировинну орієнтацію економіки. Проте з позицій створення доданої вартості первинні галузі зазвичай

генерують нижчу частку валової доданої вартості на одиницю продукції порівняно з наступними стадіями. Водночас вони визначають спеціалізацію регіону, формують експортний потенціал та впливають на структуру зайнятості. Інвестиційно-інноваційні орієнтири на цьому етапі пов'язані з технологічною модернізацією, підвищенням ресурсоефективності, впровадженням «зелених» технологій та інтеграцією у більш глибокі переробні ланцюги.

Другий блок – «Основне виробництво / Створення продукту» – включає переробну промисловість (С) та будівництво (F). Саме тут відбувається трансформація ресурсів у кінцевий або проміжний продукт, формується значна частина матеріальної доданої вартості. Згідно з теорією структурних зрушень, перехід від домінування первинного сектору до розвитку переробки є ознакою економічного прогресу. Переробна промисловість виступає ядром індустриальних кластерів, забезпечує мультиплікативний ефект для суміжних видів діяльності та формує попит на інновації. Будівництво, своєю чергою, виконує функцію матеріалізації інвестицій, створює інфраструктурну основу для розвитку інших сегментів ланцюга та відображає динаміку внутрішнього попиту. Регіональні орієнтири на цьому рівні мають бути спрямовані на підвищення технологічної складності виробництва, локалізацію більш високих стадій переробки та інтеграцію у міжрегіональні і міжнародні виробничі мережі.

Третій блок – «Логістика та розподіл» – представлений транспортом, складським господарством, поштовою та кур'єрською діяльністю (H). У рамках ланцюгового підходу логістика не є допоміжним елементом, а виступає критичним фактором конкурентоспроможності, оскільки забезпечує просторову координацію потоків товарів, послуг та інформації. Теорія нової економічної географії підкреслює роль транспортних витрат і доступності ринків у формуванні регіональної спеціалізації. Розвинена логістична інфраструктура зменшує транзакційні витрати, підвищує швидкість обігу капіталу та інтегрує регіон у глобальні ланцюги вартості. Інвестиційні пріоритети у цьому сегменті мають охоплювати модернізацію транспортної інфраструктури, цифровізацію логістичних процесів та розвиток мультимодальних вузлів.

Четвертий блок – «Збут і контакт із ринком» – охоплює оптову та роздрібну торгівлю, а також ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів (G). На цій стадії відбувається комерціалізація створеної вартості та її трансформація у фінансовий результат. З позицій маркетингової теорії саме близькість до кінцевого споживача дозволяє формувати брендову премію та отримувати додаткову маржу. Для регіональної економіки розвиток торгівлі означає розширення внутрішнього ринку, зростання зайнятості у сфері послуг і підвищення податкових надходжень. Водночас надмірна концентрація вартості на стадії збуту за відсутності власного виробництва може призводити до «витоку» доданої вартості в інші регіони або країни. Тому стратегічним завданням є поєднання торговельної інфраструктури з локальними виробничими та інноваційними потужностями.

П'ятий блок – «Інтелектуально-фінансовий сегмент» – включає інформацію та телекомунікації (J), фінансову та страхову діяльність (K), операції з нерухомим майном (L), професійну, наукову та технічну діяльність (M). У постіндустріальній економіці саме ці види діяльності дедалі більше концентрують додану вартість. Теорія ендогенного зростання наголошує на ролі знань, інновацій і людського капіталу як головних факторів довгострокового розвитку. Інформаційні технології забезпечують цифрову трансформацію всіх попередніх ланок, фінансовий сектор акумулює та перерозподіляє інвестиційні ресурси, а професійна та наукова діяльність генерує нові продукти і процеси. Операції з нерухомістю відображають просторову організацію економічної активності та є індикатором інвестиційної привабливості території. Для регіону розвиток цього блоку означає перехід до більш високих щаблів ланцюга вартості, де формується інтелектуальна рента.

Шостий блок – «Підтримуючі бізнес-процеси» – представлений діяльністю у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування (N). Хоча цей сегмент часто розглядається як вторинний, у межах сучасних сервісно-орієнтованих моделей він забезпечує ефективність функціонування всієї системи. Аутсорсинг, управлінські послуги, оренда, рекрутинг формують інституційне середовище для підприємницької діяльності. Розвиток цього блоку сприяє підвищенню гнучкості бізнесу, зниженню операційних витрат та формуванню підприємницьких екосистем.

Сьомий блок – «Людський капітал» – охоплює освіту (P), охорону здоров'я та надання соціальної допомоги (Q). У традиційних галузевих класифікаціях ці види діяльності розглядаються як соціальна сфера, проте в контексті ланцюгів вартості вони виступають фундаментом відтворення людського капіталу. Освіта забезпечує формування компетенцій, необхідних для участі у високотехнологічних сегментах, а система охорони здоров'я підтримує продуктивність праці. Інвестиції у ці сфери мають довгостроковий мультиплікативний ефект і визначають здатність регіону до інноваційного розвитку.

Восьмий блок – «Креатив, культура та споживчий досвід» – включає тимчасове розміщування й організацію харчування (I), мистецтво, спорт, розваги та відпочинок (R), надання інших видів послуг (S). У сучасній економіці досвіду саме ці види діяльності формують нематеріальну складову вартості, підвищують привабливість території для туристів, інвесторів і талановитих фахівців. Креативні індустрії здатні генерувати високу додану вартість за відносно невеликих матеріальних витрат, а також стимулювати інновації в інших секторах через міжгалузеві зв'язки.

Запропонований підхід до структуризації ланцюга доданої вартості ґрунтується на офіційній класифікації КВЕД і може бути застосований для аналізу регіональної економіки навіть за умов відсутності детальних міжгалузевих балансів. В умовах відсутності статистичних даних по регіонах в розрізі таблиць «витрати-випуск», виникає потреба у використанні альтернативних інструментів, які дозволяють реконструювати логіку створення вартості на основі агрегованих статистичних даних щодо валової доданої вартості, зайнятості, капітальних інвестицій та обсягів реалізації за видами економічної діяльності.

Таким чином, ми пропонуємо розглядати сукупність видів економічної діяльності регіону як інтегрований ланцюг доданої вартості, де кожен блок виконує функціонально визначену роль у формуванні кінцевого результату. Така модель дозволяє перейти від фрагментарного аналізу до системного бачення регіональної економіки, визначити пріоритетні сегменти для інвестицій та інновацій, оцінити ступінь збалансованості структури та сформувати обґрунтовані стратегічні

орієнтири розвитку.

Запропонована структуризація ланцюга доданої вартості базується на припущенні щодо універсальності функціональних етапів формуванні ланцюга доданої вартості, що дозволяє застосовувати її до будь-якого виду економічної діяльності незалежно від специфіки. Кожен реальний ланцюг доданої вартості може бути декомпозований на типові складові: від ресурсного забезпечення та виробництва до логістики, збуту, інтелектуального супроводу та підтримуючих процесів. Такий підхід дозволяє перейти від вузькогалузевого аналізу до системного бачення економіки регіону, де різні види діяльності розглядаються як взаємопов'язані елементи єдиного процесу формування доданої вартості. Відповідно, спеціалізація регіону визначає не лише домінуючі галузі, але й формує попит на розвиток суміжних ланок ланцюга.

Наприклад, у випадку спеціалізації області на виробництві важкого машинобудування, розвиток основної виробничої ланки об'єктивно зумовлює необхідність зміцнення логістичної інфраструктури (зокрема, транспортних мереж, пристосованих до перевезення великогабаритних вантажів), а також розвитку соціальної та медичної сфери, орієнтованої на специфічні потреби працівників промисловості тощо. Аналогічні взаємозв'язки простежуються і в інших секторах: аграрне виробництво стимулює розвиток переробки, логістики та експорту, тоді як високотехнологічні галузі формують попит на фінансові, освітні та інноваційні послуги.

Водночас слід враховувати, що більш деталізований розрахунок параметрів для конкретного ланцюга доданої вартості на основі існуючої статистичної бази є обмеженим, оскільки КВЕД не передбачає можливості чіткого виокремлення окремих ланцюгів у межах міжгалузевих зв'язків. КВЕД відображає агреговані види діяльності, тоді як реальні ланцюги доданої вартості мають міжсекторальний характер і формуються через складну систему взаємодій між різними видами економічної активності. Саме тому запропонована структуризація має не стільки розрахунково-статистичне, скільки аналітико-методичне значення. Її практична цінність, у даному дослідженні, проявляється через розробку пропозицій до

стратегій регіонального розвитку, де такий підхід дозволить ідентифікувати критичні вузли формування доданої вартості, визначити суміжні сфери, що потребують розвитку, та забезпечити узгодженість інвестиційно-інноваційних пріоритетів на рівні областей.

Аналіз динаміки валової доданої вартості в Україні за період 2020-2023 рр. свідчить про номінальне зростання показника на 42,2%, що у грошовому еквіваленті відповідає збільшенню з 3,14 трлн грн до 4,47 трлн грн. (Додаток А).

Проте виявлену тенденцію необхідно розглядати з урахуванням інфляційного фактору та структурної трансформації економіки країни в умовах воєнного стану. Важливим фактором формування номінальних показників стали цінові коливання з піком у 2022 р., коли індекс споживчих цін сягнув 26,6 %, що суттєво перевищило рівні 2020 р. в 5 % та 2021 р. в 10 % [22]. Однак, стабілізація обсягів валової доданої вартості на рівні понад 4 трлн. грн. у 2023 р. при сповільненні інфляції до 5,1 % підтверджує стійкість національної економіки та її перехід до адаптації в умовах воєнного стану (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Динаміка валової доданої вартості за регіонами Українського Причорномор'я у 2020-2023 рр.

Регіон	Валова додана вартість, млн. грн.				Темп приросту, %			
	2020	2021	2022	2023	2021/2020	2022/2021	2023/2022	2023/2020
Україна	3140864,4	4431364,6	3673571,3	4467145,2	41,09	-17,10	21,60	42,23
Одеська область	138112,7	177734,5	150218,9	191767,02	28,69	-15,48	27,66	38,85
Миколаївська область	60494,02	70562,5	35885,5	52715,4	16,64	-49,14	46,90	-12,86
Херсонська область	33038,8	48635,1	20122,1	5860,2	47,21	-58,63	-70,88	-82,26

Джерело: розраховано авторами за даними Додатка А.

Аналіз структурної динаміки валової доданої вартості в Україні за період 2020-2023 рр. (Додаток А, табл. А.4) дозволяє виявити фундаментальні зрушення в національному ланцюгу створення вартості, зумовлені адаптацією до умов воєнного стану та пов'язаних з ним процесів. Протягом досліджуваного періоду спостерігалась інтенсифікація складової збуту та контакту з ринком, частка галузі

«Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів» у структурі валової доданої вартості країни сягнула 38,43 %, продемонструвавши номінальний приріст у 107,3 % (табл. 2.3). Це свідчить про перетворення торговельної діяльності на провідний стабілізаційний інструмент, що дозволяє економіці адаптуватися до кризових умов.

Таблиця 2.3 – Темпи приросту у 2023 р. в порівнянні з 2020 р. доданої вартості за витратами виробництва суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у розрізі регіонів Українського Причорномор'я

Види економічної діяльності	Темп приросту 2023/2020, %			
	Україна	Одещина	Миколаївщина	Херсонщина
Усього	42,2	38,9	-12,9	-82,3
Сільське, лісове та рибне господарство	-8,4	325,1	21,1	106,8**
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	65,5	98,3***	-7,9	к/с
Переробна промисловість	16,3	-7,6	-30,8	-34,0***
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	49,8	28,0	к/с	к/с
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	14,2	24,2***	к/с	-103,8
Будівництво	-13,3	-26,3	-23,1	-68,3***
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	107,3	119,9	25,9	-80,8
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	19,8	25,3	-40,9	-88,1***
Тимчасове розміщування й організація харчування	22,1	-55,1	-47,5	45,5**
Інформація та телекомунікації	12,5	-44,3	-70,4	-95,3
Фінансова та страхова діяльність	75,7	-25,5	-89,7*	-15,0**
Операції з нерухомим майном	-7,4	-19,5	-71,4	-52,2***
Професійна, наукова та технічна діяльність	17,9	-38,1	-44,6	-97,5
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	-0,2	-21,4	-21,4	-83,1
Освіта	-22,9	-42,3	-60,4	-87,2
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	8,5	-11,4	-4,6	-50,7
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	181,0	-41,6	-91,1*	8,2**
Надання інших видів послуг	-64,9	-69,0	-78,8	99,0***

к/с – дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України "Про державну статистику" щодо конфіденційності інформації

* темп приросту 2023/2021

** темп приросту 2021/2020

***темп приросту 2022/2020

Джерело: розраховано авторами за даними [22].

У складі вхідних ресурсів спостерігається суттєвий розрив між галузями, де номінальне зростання доданої вартості у добувній промисловості на 65,5% та енергетиці на 49,8% підтверджує їхню стратегічну значущість і посилену державну підтримку енергетики в кризових умовах (рис. 2.1). Паралельно з цим аграрний сектор продемонстрував, пов'язаний з сукупним впливом територіальних втрат, руйнування інфраструктури, логістичними перешкодами, дефіцитом трудових та фінансових ресурсів, тощо [23], спад на 8,4% із часткою у загальному обсязі 5,54%, що вказує на зменшення структурної ролі галузі в економіці країни попри збереження статусу пріоритетного сегмента зовнішньої торгівлі.

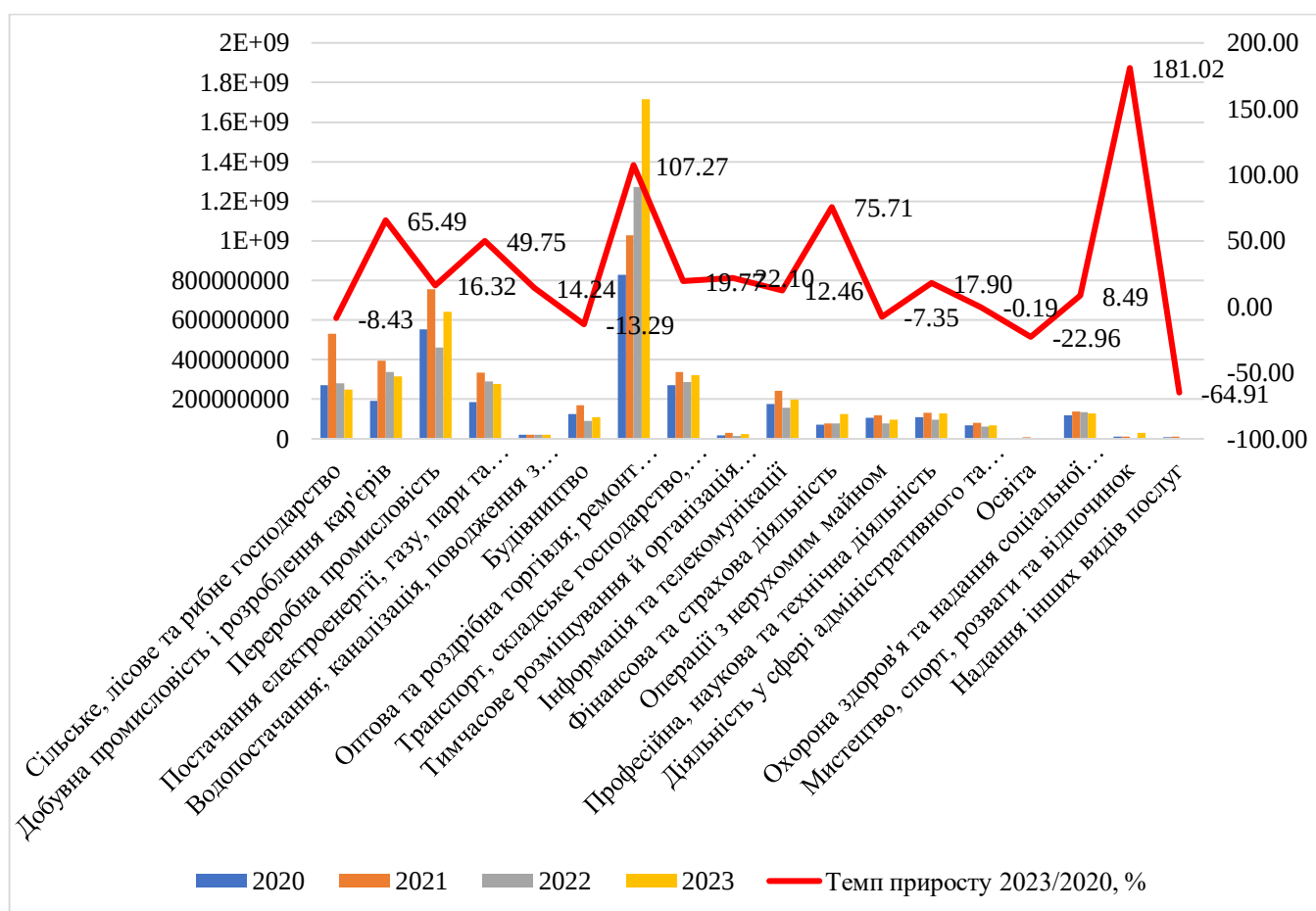

Рисунок 2.1 – Додана вартість за видами економічної діяльності в Україні за період 2020-2023 рр.

Сектор основного виробництва продемонстрував нестійку динаміку в національному ланцюгу, оскільки номінальне зростання переробної промисловості

на 16,3% та скорочення будівництва на 13,3% на фоні інфляції у 5,1% [1] свідчать про стримані темпи відновлення реальних обсягів виробництва. Подібна тенденція відображає структурну деформацію економічної системи, за якої спостерігається відносна втрата ролі промисловості в структурі економіки паралельно з інтенсивною концентрацією капіталу в торговельній сфері.

Сектор логістики та розподілу зберігає відносну стабільність із часткою 7,24% та зростанням на 19,8%, підтримуючи пропускну здатність ключових логістичних маршрутів зовнішньої та внутрішньої торгівлі. Особливої уваги заслуговує інтелектуально-фінансова надбудова, в рамках якої фінансова галузь продемонструвала зростання доданої вартості на 75,7%, в той час як додана вартість в інформаційних технологіях та науковій діяльності зростала значно повільніше за загальний темп економіки – 12,5% та 17,9% відповідно, що може свідчити про ослаблення високотехнологічної та науково-дослідної складової в структурі національного продукту.

Складова людського капіталу характеризується регресивними змінами, особливо у сфері освіти, де падіння доданої вартості на 22,9 % створює довгострокові перешкоди для належного формування людського капіталу країни, тоді як у галузі охорони здоров'я зростання показника на 8,5 % відбувалося повільніше за загальнодержавні темпи. Натомість креативна складова, культура та сфера споживчого досвіду продемонстрували стрімку номінальну динаміку на рівні 181,0 %, хоча їхня частка в загальній структурі залишається мінімальною та складає лише 0,70% (рис. 2.2).

Таке зростання можна пояснити низькою базою порівняння та переорієнтацією споживчого попиту на внутрішні культурні та рекреаційні послуги. В той же час падіння доданої вартості в галузі надання послуг на 64,9 % пов'язане з міграційними процесами та скороченням населення. Таким чином, загальнонаціональний ланцюг доданої вартості зміщується в бік моделі, де домінує збут при послабленні виробничої та інтелектуальної складових економіки.

Аналіз ефективності інвестицій та інновацій у створенні вартості (Додаток В, табл. В.1) у масштабах України відображає пріоритетність відтворення матеріально-

технічного базису на фоні недофінансування інтелектуальних факторів розвитку. Показник інвестицій у матеріальні активи на рівні 0,1335 підтверджує пріоритетність відновлення зруйнованої інфраструктури, тоді як значення для нематеріальних активів у 0,0069 вказує на глибоке недофінансування інтелектуальної складової та інноваційного розвитку. В той же час інноваційна віддача у масштабах країни на рівні 0,0038 вказує на трансформацію інноваційної діяльності, що виражається у зміщенні фокусу з довгострокових фундаментальних розробок на адаптивні технології, які забезпечують життєздатність економіки в військовий період.

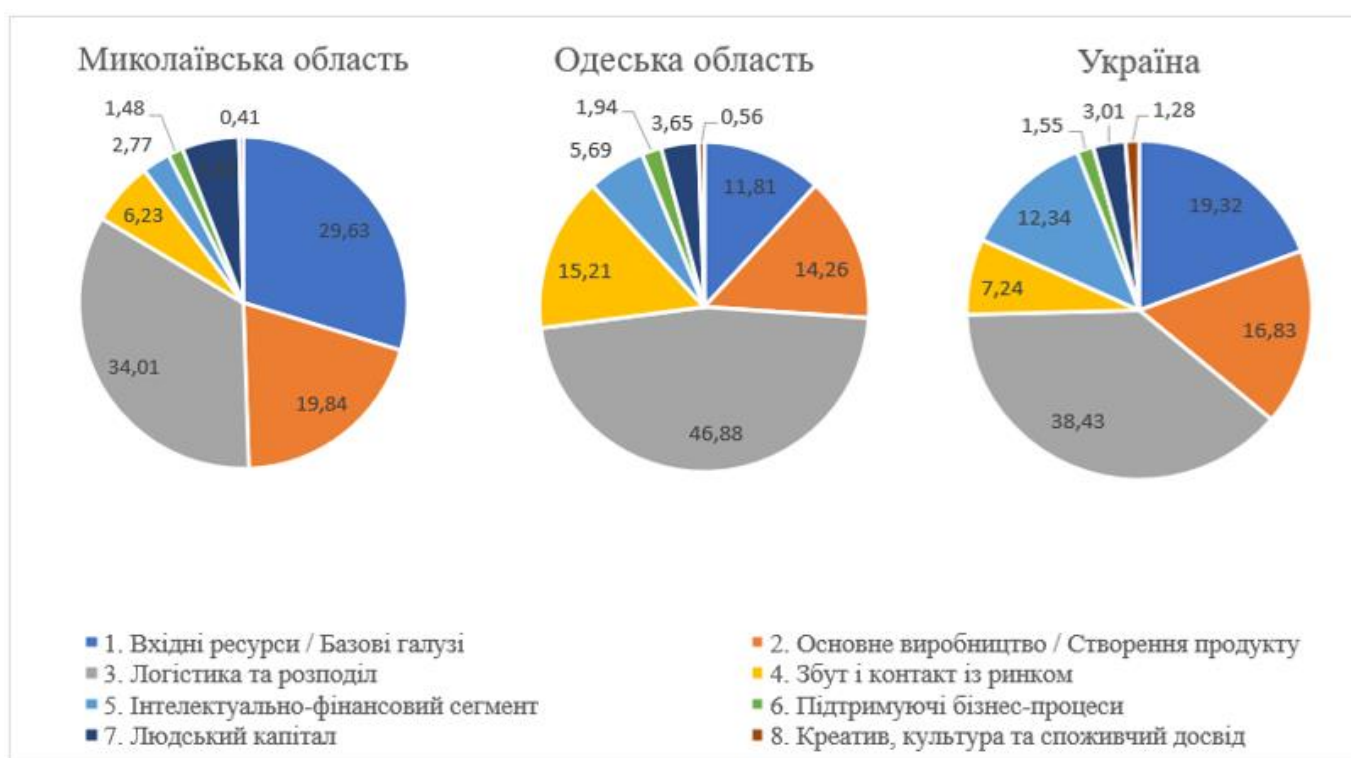

Рисунок 2.2 – Частка секторів в загальній доданій вартості по Україні, Одеській та Миколаївській областям

В цілому, на загальнодержавному рівні інвестиційна модель в 2023 р. демонструвала пріоритетність відновлення базової інфраструктури та соціального капіталу (Додаток. Б.2). Дослідження проводилось за допомогою розрахунку коефіцієнта інвестиційної капіталомісткості, який відображає співвідношення обсягу капітальних інвестицій до створеної валової доданої вартості, характеризує скільки інвестицій припадає на одну гривню доданої вартості і дозволяє оцінити

рівень капіталізації ланок ланцюга доданої вартості та визначити дисбаланси між інвестиційними потоками і фактичним внеском галузей у формування вартості. Найвищі рівні інвестиційної капіталомісткості зафіксовано у будівельній галузі, де відповідний коефіцієнт досяг 0,39, та у сфері освіти з показником 0,57, що пояснюється реалізацією масштабних програм відбудови та посиленням державним фінансуванням закладів соціальної та гуманітарної інфраструктури. Ланка вхідних ресурсів, зокрема агросектор, з коефіцієнтом 0,26 демонструє достатньо стабільний рівень інвестиційної капіталомісткості, тоді як ланки інформаційних технологій та наукових розробок, а також сфера роздрібної та оптової торгівлі характеризуються недостатнім рівнем інвестиційної капіталомісткості з показниками 0,12 та 0,03 відповідно. В той же час цілком логічним в військових умовах є низький рівень інвестиційної капіталомісткості в галузь тимчасового розміщування й організації харчування, коефіцієнт якої складав 0,09.

Ситуація в розрізі областей Українського Причорномор'я різниться залежно від близькості до лінії фронту та інтенсивності військових дій. Так, Одеська область демонструє позитивну тенденцію зростання доданої вартості, яка в 2023 р. в порівнянні з 2020 р. зросла на 38,9%, що майже відповідає загальнодержавному темпу, в той же час в Миколаївській області спостерігається скорочення доданої вартості на 12,9 %, що зумовлено складнішою безпековою ситуацією в регіоні. В результаті ж тимчасової окупації лівобережжя, активних бойових дій, значних руйнувань інфраструктури, в тому числі зрошувальних систем і Каховської ГЕС, масової міграції населення Херсонська область демонструвала падіння валової доданої вартості в 2023 р. на 82,3%.

Аналіз структурних пропорцій валової доданої вартості та розрахунок коефіцієнтів локалізації, що відображають співвідношення частки галузі у структурі регіональної економіки до її частки на національному рівні, в Одеській області дозволяють ідентифікувати специфічну конфігурацію ланцюга створення вартості, де ключовий акцент зміщений на галузі збуту та логістичного супроводу. Найвищу пріоритетність у регіональній структурі демонструє складова збуту та контакту з ринком, яка при коефіцієнті локалізації 1,22 генерує майже половину сукупної

доданої вартості – частка якої становить 46,88%, формуючи фінансовий фундамент області (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 – Коефіцієнт локалізації (LQ) та коефіцієнт інвестиційної капіталомісткості ланок ланцюга (Кік) за видами економічної діяльності областей Українського Причорномор'я в 2023 р.

Види економічної діяльності	Одеська область		Миколаївська область		Херсонська область	
	LQ	Кік	LQ	Кік	LQ	Кік
1	2	3	4	5	6	7
Сільське, лісове та рибне господарство	1,2	0,21	3,9	0,22	6,55	к/с
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	0,001*	0,17***	0,1	0,15***	к/с	к/с***
Переробна промисловість	0,63		1,18		1,24 *	
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	0,74		к/с		1,05 *	
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	0,93*		к/с		-0,63	
Будівництво	2,15	0,19	1,17	0,16	0,53 *	к/с
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	1,22	0,01	0,89	0,05	0,45	0,001
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	2,1	0,09	0,86	0,11	0,09 *	к/с
Тимчасове розміщування й організація харчування	0,66	0,12	0,59	к/с	1,02 **	к/с
Інформація та телекомунікації	0,25	0,07	0,17	0,06	0,15	0
Фінансова та страхова діяльність	0,31	0,14	0,03	к/с	0,12 **	к/с
Операції з нерухомим майном	1,14	0,20	0,42	0,63	0,83 *	к/с
Професійна, наукова та технічна діяльність	0,42	0,08	0,34	0,03	0,09	к/с
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	1,25	0,14	0,95	0,09	0,76	к/с
Освіта	1,02	0,78	0,49	5,90	1,24	к/с
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1,22	0,11	1,92	0,15	8,01	0,12
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	0,16	0,19	0,03	0,73	0,64 **	к/с
Надання інших видів послуг	1,5	0,18	1,21	к/с	2,7 **	к/с

к/с – дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України "Про державну статистику" щодо конфіденційності інформації

* – дані за 2022

** – дані за 2021

*** – спільні дані за промисловістю, що включає в себе добувну промисловість і розроблення кар'єрів, переробну промисловість, постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря та водопостачання; каналізація, поводження з відходами (B+C+D+E)

Джерело: розраховано авторами за даними [22].

В 2023 р в порівнянні з 2020 р. додана вартість у торгівлі Одещини зросла на 119,9%, що засвідчує пріоритетність регіону в системі розподілу товарів в умовах трансформації логістичної системи країни. Зазначена тенденція підкріплюється розвитком логістичного сектору, де коефіцієнт спеціалізації 2,10 свідчить про виняткову концентрацію транспортних потужностей, порівняно з середніми показниками по Україні. Навіть попри періодичне обмеження доступу до глибоководних портів та інші логістичні виклики, Одеська область зберігає домінантні позиції у транспортній галузі завдяки ефективному функціонуванню «зернового коридору» та Дунайського кластеру, що забезпечило сектору приріст в 2023 р. на 25,3 % (рис. 2.3).

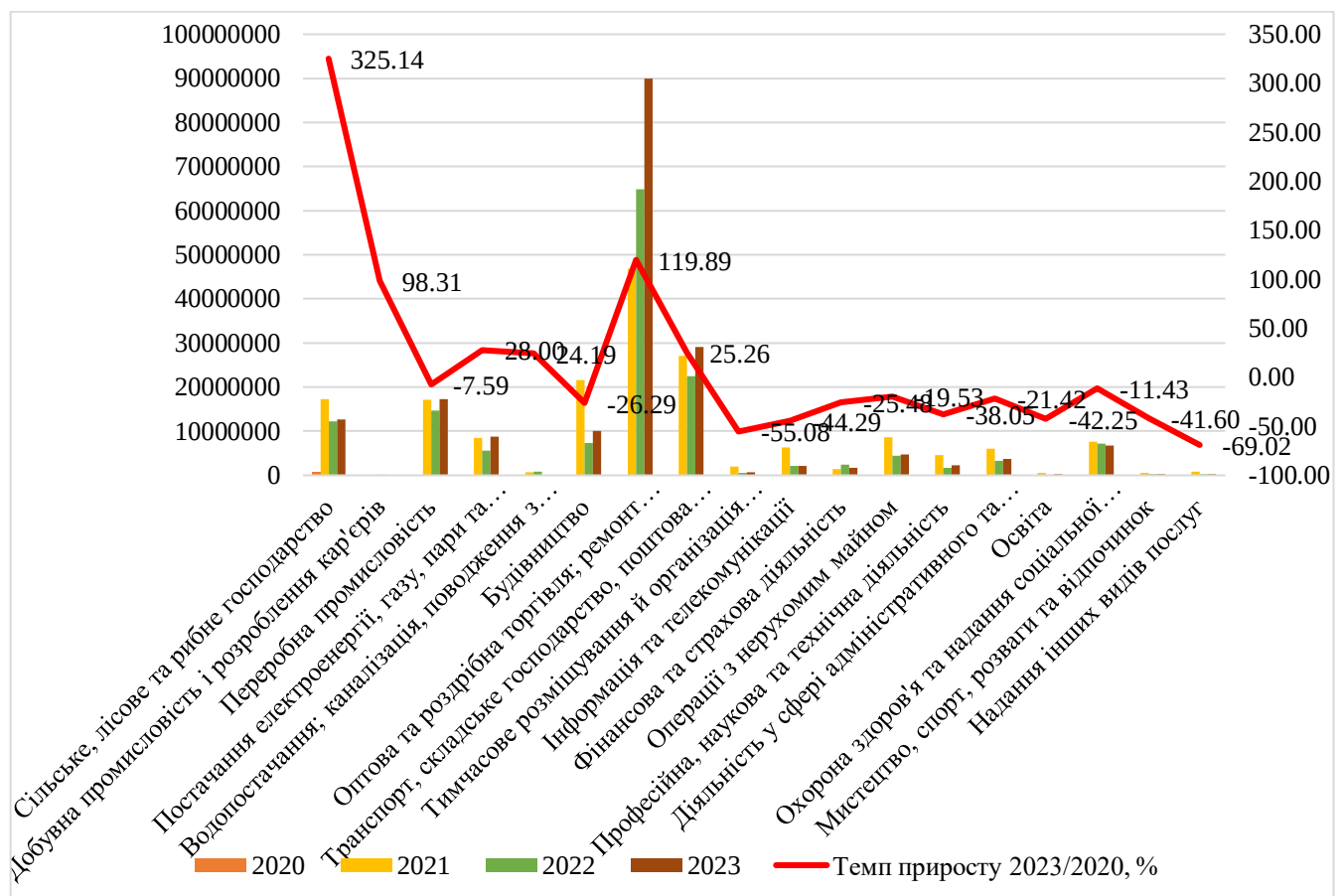

Рисунок 2.3 – Додана вартість за видами економічної діяльності в Одеській області за період 2020-2023 рр.

Водночас у межах складової основного виробництва спостерігається суттєвий дисбаланс: якщо будівництво демонструє аномально високу концентрацію

активності з коефіцієнтом локалізації 2,15, то переробна промисловість залишається слабкою ланкою з коефіцієнтом лише 0,63. В той же час сукупна частка в валовій доданій вартості регіону цих галузей відповідно складає 14,26% (5,25 % – будівництво, та 9,01 – переробна галузь). Водночас у переробній промисловості Одеської області за 2023 р. зафіксовано скорочення на 7,6%, що свідчить про посилення негативних тенденцій у виробничому секторі та ризики втрати індустріального потенціалу регіону.

Складова вхідних ресурсів та базових галузей (зокрема сільське, лісове та рибне господарство) інтегрована у регіональний ланцюг з коефіцієнтом 1,20, та забезпечує необхідну сировинну базу з часткою 6,63 % в загальній доданій вартості. Слід відзначити, що аграрний сектор виступає ключовим драйвером зростання в структурі Одещини, про що свідчить збільшення його показників у 3,25 рази порівняно з довоєнним 2020 р.

Додаткова стійкість ланцюга підтримується через інтелектуально-фінансовий сектор у, зокрема операціями з нерухомістю з показником 1,14, та підтримуючими бізнес-процесами, де локалізація адміністративного обслуговування становить 1,25. В той же час, сектор людського капіталу також має виражений характер за рахунок галузі охорони здоров'я та надання соціальної допомоги, частка якої складає 3,54 % а коефіцієнт локалізації – 1,22, що утворює стабільний соціальний каркас, тоді як креативна складова та сфера споживчого досвіду перебувають потребують розвитку, навіть не зважаючи на те що галузь надання інших видів послуг має коефіцієнт локалізації 1,50. Таким чином, сучасна структура доданої вартості Одещини свідчить про домінування посередницьких та розподільчих функцій ланцюга при недостатньому рівні реалізації власного виробничого потенціалу.

Дослідження ефективності інвестицій та інновацій у створенні вартості Одеської області вказує на особливий характер господарської діяльності, за якого відносно незначний рівень інвестицій в матеріальні ресурси, який становив в 2023 р. 0,0979, супроводжувався високими показниками доданої вартості в аграрному та транспортному секторах. (Додаток В, табл. В.1). Це вказує на інтенсивне використання діючих ресурсів при недостатньому оновленні основних фондів, що

створює передумови для зниження конкурентоспроможності регіону в майбутньому через низьку інноваційну віддачу на рівні 0,0014.

В той же час, інвестиційний профіль Одещини у 2023 р. характеризується відносно рівномірним, але помірним капіталовкладенням у ключові ланки ланцюга. Найбільш капіталомісткою виявилася сфера освіти, де коефіцієнт інвестиційної капіталомісткості дорівнював 0,78, що значно перевищувало середньоукраїнський показник і вказує на активне оновлення матеріальної бази в цій сфері (рис. 2.4).

У 2023 р. у ланці вхідних ресурсів коефіцієнт інвестиційної капіталомісткості в сільському господарстві становив 0,21, що свідчить про стабільну підтримку аграрного потенціалу. Водночас логістична ланка з показником 0,09 та торгівля з коефіцієнтом 0,01 демонструють низьку інвестиційну капіталомісткість. Це означає, що попри статус головного транспортного хабу, Одеська область переважно використовує наявну інфраструктуру, не забезпечуючи інвестування в нові логістичні потужності, через високу ймовірність пошкодження об'єктів критичної інфраструктури та супутні ризики втрати капітальних вкладень у прифронтовій зоні.

Рисунок 2.4 – Коефіцієнт інвестиційної капіталомісткості ланок ланцюга в Україні та Одеській області

Проведений аналіз показників Миколаївської області дозволяє ідентифікувати модель розподілу доданої вартості, де ключова роль належить базовим та виробничим етапам ланцюга. На відміну від сусідніх регіонів, у Миколаївській області домінуючою складовою виступають вхідні ресурси та базові галузі, зокрема сільське господарство, де показник локалізації сягає рекордних 3,90, а питома вага галузі у валовій доданій вартості дорівнює 21,60%, що майже вчетверо перевищує загальнодержавний рівень. Важливою характеристикою регіонального ланцюга є збереження потужної складової основного виробництва, де переробна промисловість має частку 16,99 %, що на 2,6 в.п. вище загальноукраїнської, і коефіцієнт локалізації 1,18, а будівництво відповідно 2,85 % з локалізацією 1,17, що свідчить про виражений індустріальний профіль області навіть в умовах воєнних викликів. В той же час негативна динаміка у виробничому сегменті на рівні 30,8 % в 2023 р. в порівнянні з 2020 р. є індикатором руйнації технологічних ланцюгів, що ставить під загрозу статус Миколаївщини як потужного індустріального центру (рис. 2.5).

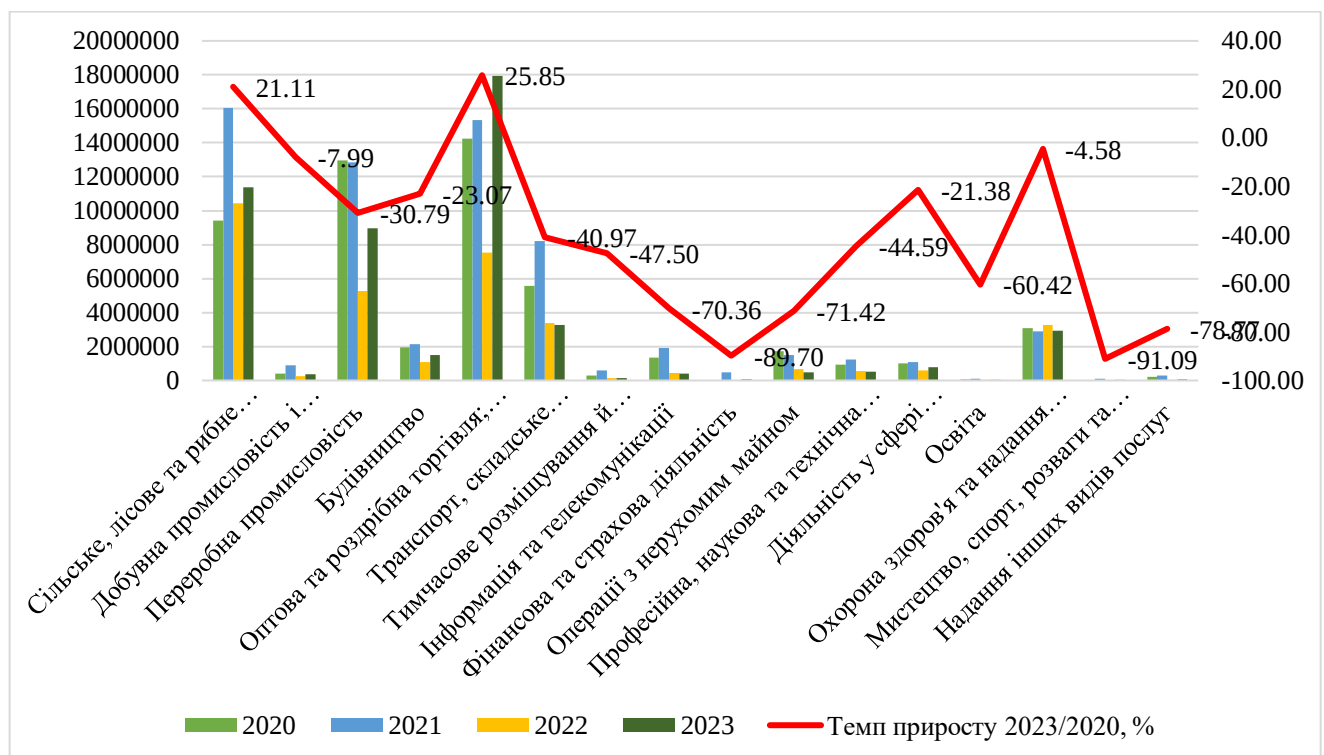

Рисунок 2.5 – Додана вартість за видами економічної діяльності в Миколаївській області за період 2020-2023 рр.

Складова збуту та контакту з ринком генерує найбільшу частку доданої вартості – 34,01%, проте її рівень спеціалізації всього 0,89, що вказує на певну обмеженість торговельного потенціалу порівняно з національним ринком. Аналогічна ситуація спостерігається у ланці логістики та розподілу, де невисокий показник локалізації 0,86 відображає наслідки блокування морських транспортних шляхів. Складова людського капіталу в регіоні представлена переважно сферою охорони здоров'я, яка характеризується коефіцієнтом локалізації на рівні 1,92, виконуючи роль стабілізуючого соціального чинника. Водночас інтелектуально-фінансова надбудова характеризується критично низькими значеннями спеціалізації, що вказує на диспропорційність розвитку ланцюга та недостатню представленість наукомісткого сегмента в економіці регіону.

Отже, дослідження валової доданої вартості Миколаївщини дозволяє визначити, що найважливішу роль в господарській структурі області відіграє аграрно-індустріальна система, діяльність якої зосереджена на первинному виробництві та використанні природно-ресурсного потенціалу. Водночас, поточний стан економіки регіону характеризується суттєвою обмеженістю логістичної складової та інтелектуальних компонентів ланцюга створення вартості.

В той же час, Миколаївська область в 2023 р. характеризується найвищою в Причорноморському регіоні концентрацією ресурсів на одиницю доданої вартості, що відображено у коефіцієнті ефективності інвестицій у матеріальні активи 0,1685 (Додаток В, табл. В.1). Ці тенденції частково спричинені процесами відновлення пошкоджених військовими діями потужностей, водночас область демонструє вищу за загальнонаціональну інноваційну віддачу з відповідним коефіцієнтом на рівні 0,0047, що свідчить про впровадження прикладних розробок, спрямованих на збереження дієздатності господарського комплексу.

Миколаївщина демонструє інвестиційну модель зосереджену на критичних об'єктах відновлення та забезпеченні соціальної стійкості регіону. Високий коефіцієнт інвестиційної капіталомісткості у сфері освіти – 5,90 та значні показники в охороні здоров'я і культурі – 0,15 і 0,73 відповідно, вказують на те що, інвестиції спрямовуються переважно на відновлення зруйнованої соціальної інфраструктури. У

ланці інтелектуально-фінансової надбудови та операцій з нерухомістю з коефіцієнтом 0,63 спостерігається суттєва активізація інвестиційних процесів, що свідчить про створення передумов для системного відновлення регіону. Водночас, аналіз свідчить про низьку інвестиційну активність у сфері промисловості з коефіцієнтом 0,15, будівництва – 0,16 та транспорту – 0,11, що суттєво обмежує можливості для відновлення цілісних виробничих ланцюгів у регіоні.

Дослідження Херсонської області дозволило виявити дестабілізацію структури регіональної моделі господарства, де важливу роль відіграють базові етапи та соціальна підтримка. Складова вхідних ресурсів регіону демонструє високу спеціалізацію на сільському господарстві, де показник локалізації станом на 2021 р. дорівнював 6,55, що вказує беззаперечне переважання аграрного сектору, який формує понад 36% доданої вартості області. Основне виробництво представлено переважно переробною промисловістю, яка з коефіцієнтом локалізації 1,24 в 2022 р. залишається важливою ланкою, з часткою доданої вартості 15,62 % в загальному обсязі, тоді як у будівельному секторі спостерігається суттєве скорочення активності (рис. 2.6).

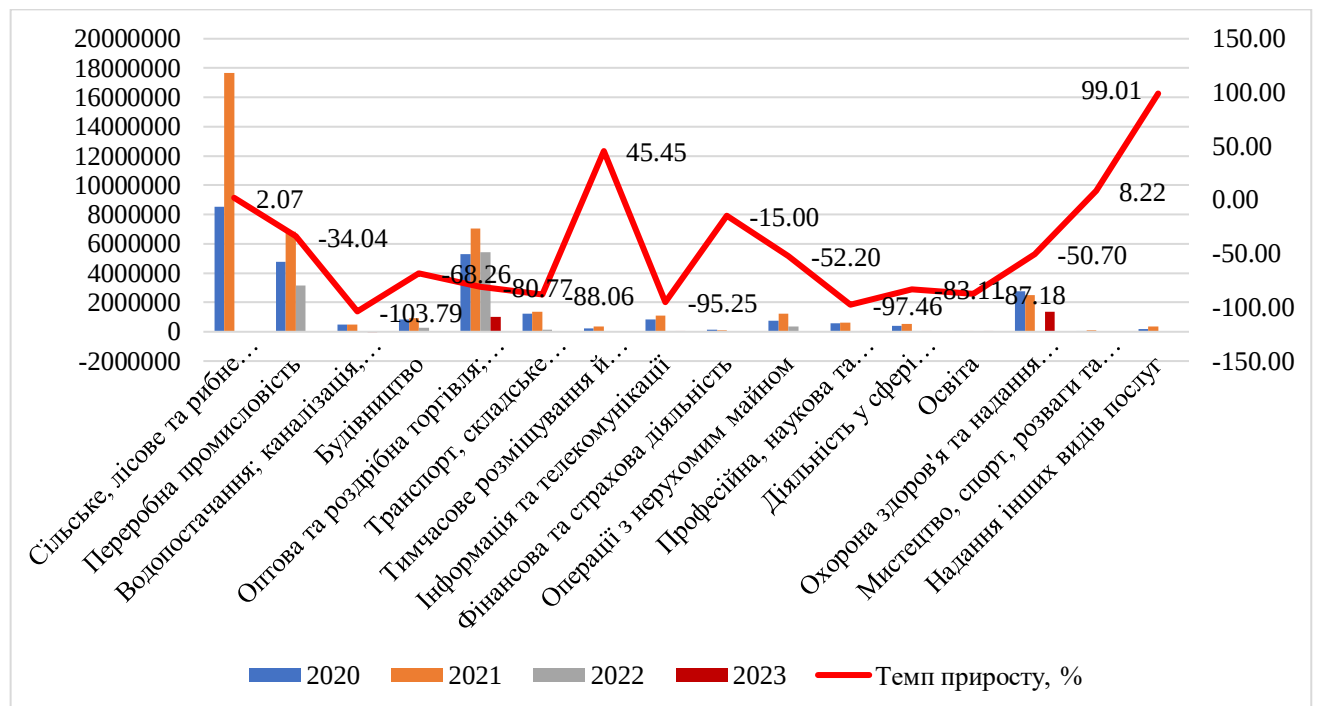

Рисунок 2.6 – Додана вартість за видами економічної діяльності в Херсонській області за період 2020-2023 рр.

Особливу увагу слід приділити складовій людського капіталу, де охорона здоров'я та соціальна допомога мають дуже високий коефіцієнт локалізації – в 2023 р. він дорівнював 8,01, що свідчить про зростання ролі бюджетної сфери як основного чинника формування доданої вартості регіону в умовах воєнної дестабілізації ринків. Водночас ланки логістики та розподілу, а також збуту та контакту з ринком характеризуються спадом ділової активності, що спричиняє дисбаланс у міжгалузевій взаємодії у межах регіонального ланцюга. Інтелектуально - фінансовий сегмент характеризується дуже низькими показниками локалізації – коефіцієнти галузей коливаються від 0,09 до 0,83, що вказує на регресивні тенденції у сфері реалізації високотехнологічних процесів. Таким чином, сучасний стан ланцюга доданої вартості Херсонщини спрямований на виживання та життєзабезпечення регіону, де господарська стійкість підтримується за рахунок аграрного потенціалу та бюджетним фінансуванням соціальної інфраструктури. Така модель функціонує в умовах глибокого спаду комерційної активності та втратою стабільності в сегменті професійних і побутових послуг.

Слід зазначити, що аналіз ефективності інвестицій та інновацій у створенні вартості у Херсонській області ускладнений відсутністю актуальної статистичної звітності за 2022-2023 рр. (Додаток В, табл. В.1). Наявні дані за 2021 р. із показником інвестиційної активності на рівні 0,2994 демонструють значний потенціал регіону до початку повномасштабного вторгнення. Однак, тимчасова окупація та руйнівні наслідки воєнних дій спричинили трансформацію регіонального господарства, у результаті якої ключовим механізмом підтримки життєдіяльності стало пряме бюджетне фінансування соціальних потреб.

Дані щодо інвестиційної капіталомісткості ланок ланцюга Херсонщини за 2023 р. також мають фрагментарний характер, що само по собі є індикатором глибокої дестабілізації інвестиційних процесів. Єдині доступні дані щодо торгівлі з коефіцієнтом інвестиційної капіталомісткості 0,001 та охорони здоров'я з показником 0,12 підтверджують складну ситуацію в регіоні, де мінімальна активність зберігається лише в ланці соціального капіталу, що підтримується державними трансфертами.

В цілому, у 2023 р. в регіонах Українського Причорномор'я спостерігалася виражена галузева диференціація капіталовкладень. Одеська область зберегла ознаки ринкової капіталізації агросектору та нерухомості, тоді як у Миколаївській та особливо Херсонській областях капіталовкладення спрямовувались переважно на відбудову соціальної інфраструктури, що спричиняє дисбаланс у розподілі коштів на користь бюджетної сфери при паралельному скороченні підтримки реального сектору економіки.

Запропоновано згрупувати галузі економіки регіону за співвідношенням рівня їхньої спеціалізації та темпів росту валової доданої вартості (рис. 2.7).

«Галузі-драйвери» становлять базис регіонального господарства, поєднуючи високий ступінь концентрації в регіоні із випереджальною динамікою розвитку, забезпечують стаке формування валової доданої вартості.

Рисунок 2.7 – Матриця стратегічного позиціонування галузей «коефіцієнт локалізації-темпи зростання валової доданої вартості»

Джерело: розроблено авторами

Поруч із ними слід виокремити «Висхідні галузі», які попри поточну низьку питому вагу в структурі економіки демонструють інтенсивне зростання та володіють значним потенціалом для нарощування масштабів діяльності й посилення своєї ролі в економічній системі регіону. «Галузі структурної трансформації» є базовими секторами регіонального господарства з високим рівнем спеціалізації. Попри значну акумуляцію капіталу, вони характеризуються від’ємними темпами розвитку валової доданої вартості, що зумовлює необхідність їхньої системної реструктуризації. Найбільш вразливими є «Депресивні галузі», які вирізняються незначною часткою в економіці, обмеженим рівнем конкурентоспроможності та низькою стійкістю до зовнішніх викликів на тлі стабільного скорочення показників результативності (табл. 2.5).

Таблиця 2.5 – Характеристика матриці стратегічного позиціонування галузей «коефіцієнт локалізації-темпи росту»

Назва квадранта	Характеристика (LQ та темпи зростання)	Значення
Галузі-драйвери	$LQ > 1$ темп зростання > 0	Основа регіонального господарства, галузі, що забезпечують стале створення доданої вартості
Висхідні галузі	$LQ < 1$, темп зростання > 0	Сектори з вираженою позитивною динамікою, що володіють значним потенціалом для нарощування масштабів діяльності та посилення своєї ролі в економіці регіону
Галузі структурної трансформації	$LQ > 1$, темп зростання < 0	Базові сектори регіонального господарства, що характеризуються високою концентрацією капіталу, але вимагають реструктуризації для підвищення ефективності.
Депресивні галузі	$LQ < 1$, темп зростання < 0	Сфери діяльності з обмеженим рівнем конкурентоспроможності, що демонструють низьку стійкість до зовнішніх викликів,

Джерело: розроблено авторами

Аналіз матриці стратегічного позиціонування Одеської області свідчить про домінантну роль торговельно-транспортного вузла та агросектору як головних галузей-драйверів, що забезпечують стабільність регіональної економіки в

військовий період (рис. 2.8). При цьому переробна промисловість, попри частку 9,01 % у валовій доданій вартості регіону, знаходиться в квадранті депресивних галузей, через поєднання низької спеціалізації та від'ємної динаміку росту. Таке становище сектору свідчить про значний спад виробничого потенціалу області, що супроводжується зниженням її конкурентних переваг та дефіцитом коштів для розвитку та модернізації і відновлення позитивної динаміки. Натомість будівництво перебуває в квадранті галузей структурної трансформації, володіючи вагомим ресурсним базисом і високим коефіцієнтом локалізації, проте характеризується від'ємними темпами росту, що вимагає адаптації бізнесу до військових умов.

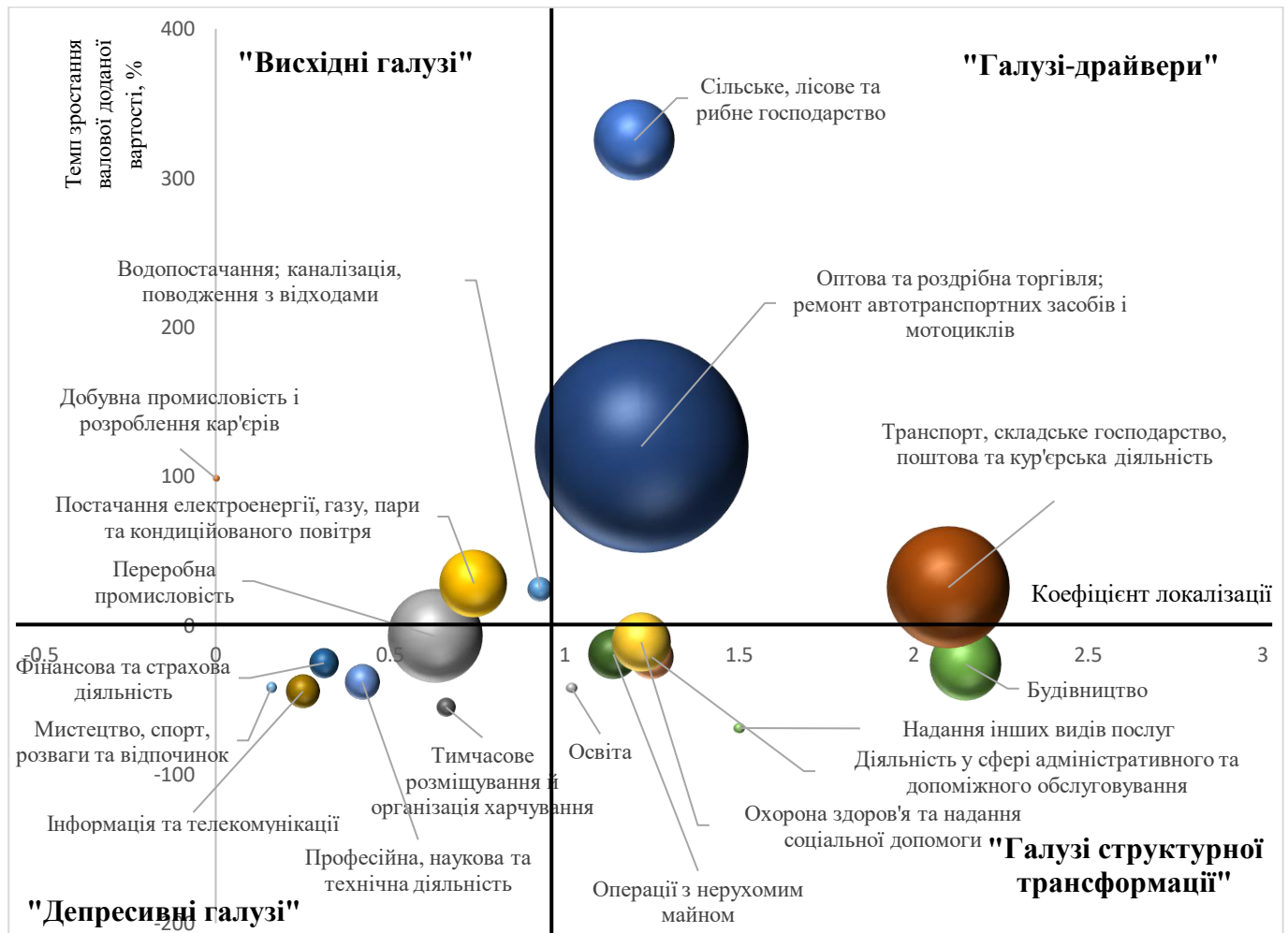

Рисунок 2.8 – Матриця стратегічного позиціонування галузей «коефіцієнт локалізації-темпи зростання валової доданої вартості» для Одещини

Джерело: розраховано авторами

До квадранта галузей структурної трансформації також належать операції з

нерухомим майном, охорона здоров'я та діяльність у сфері допоміжного обслуговування, що вказує на консервацію значних ресурсів у секторах, які наразі не забезпечують динамічного відтворення доданої вартості. В той же час, економічна стійкість регіону зазнає негативного впливу через стагнацію інтелектуально-фінансового сегменту та людського капіталу, які потрапили до квадранту «Депресивні галузі». Послаблення цих сегментів обмежує можливості для формування інноваційного середовища та стримує розвиток галузей із високою доданою вартістю, що в довгостроковій перспективі негативно впливає на технологічний розвиток та знижує загальну конкурентоспроможність регіону.

Дослідження матриці стратегічного позиціонування Миколаївської області свідчить про домінування аграрного сектору як єдиного сектора в квадранті галузей-драйверів, що поєднує високий рівень спеціалізації зі стійкою позитивною динамікою створення доданої вартості (рис. 2.9).

Разом із тим, оптову та роздрібну торгівлю можна віднести до висхідних галузей, оскільки сектор демонструє інтенсивні темпи зростання, хоча його рівень локалізації в регіоні поки що залишається нижчим за загальнонаціональний показник. Переробна промисловість а також охорона здоров'я та будівництво входять до квадранту галузей структурної трансформації, оскільки за високого коефіцієнта локалізації галузі демонструють від'ємні темпи росту. Перебування цих галузей в квадранті галузей структурної трансформації вказує на утримання вагомих активів у галузях, де відсутня позитивна динаміка результативності та суттєве сповільнення активності сектору основного виробництва Миколаївщини, що супроводжуватиметься зниженням конкурентних позицій.

До квадранта депресивних галузей Миколаївщини належать добувна промисловість, галузь інформації та телекомунікацій, операції з нерухомим майном, а також професійна, наукова та технічна діяльність. Положення цих секторів свідчить про стагнацію як сировинної бази, так і напрямів, що відповідають за інтелектуальний розвиток регіону, що виражається у втраті конкурентних переваг на тлі стабільного скорочення показників результативності. Враховуючи негативну динаміку, ці сфери наразі не здатні стимулювати суміжні виробничі ланцюги, що

створює загрози для довгострокового зростання та обмежує можливості для урізноманітнення господарського комплексу області.

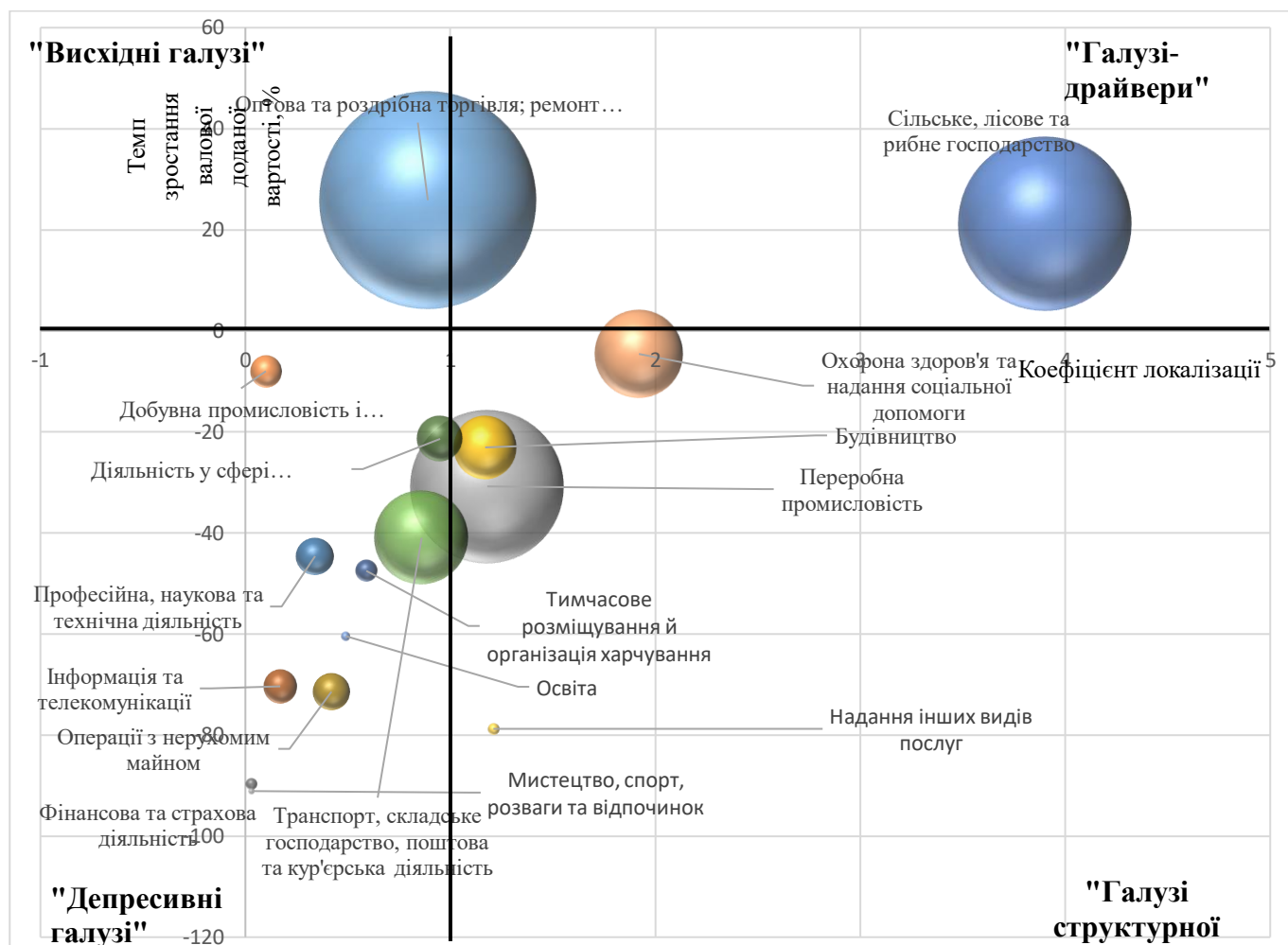

Рисунок 2.9 – Матриця стратегічного позиціонування галузей «коефіцієнт локалізації-темпи зростання валової доданої вартості» для Миколаївської області

Джерело: розраховано авторами

Розбудована матриця стратегічного позиціонування Херсонської області відображає глибоку трансформацію господарського комплексу, де сільське господарство залишається найважливішою галуззю-драйвером з надзвичайно високим коефіцієнтом локалізації на рівні 6,55 та позитивною динамікою до 2021 р. (рис. 2.10). Водночас надання інших видів послуг та тимчасове розміщення за даними 2021 р. також входили до цього квадранту, що свідчить про їхню роль як важливих опорних точок, для збереження потенціалу регіональної економіки.

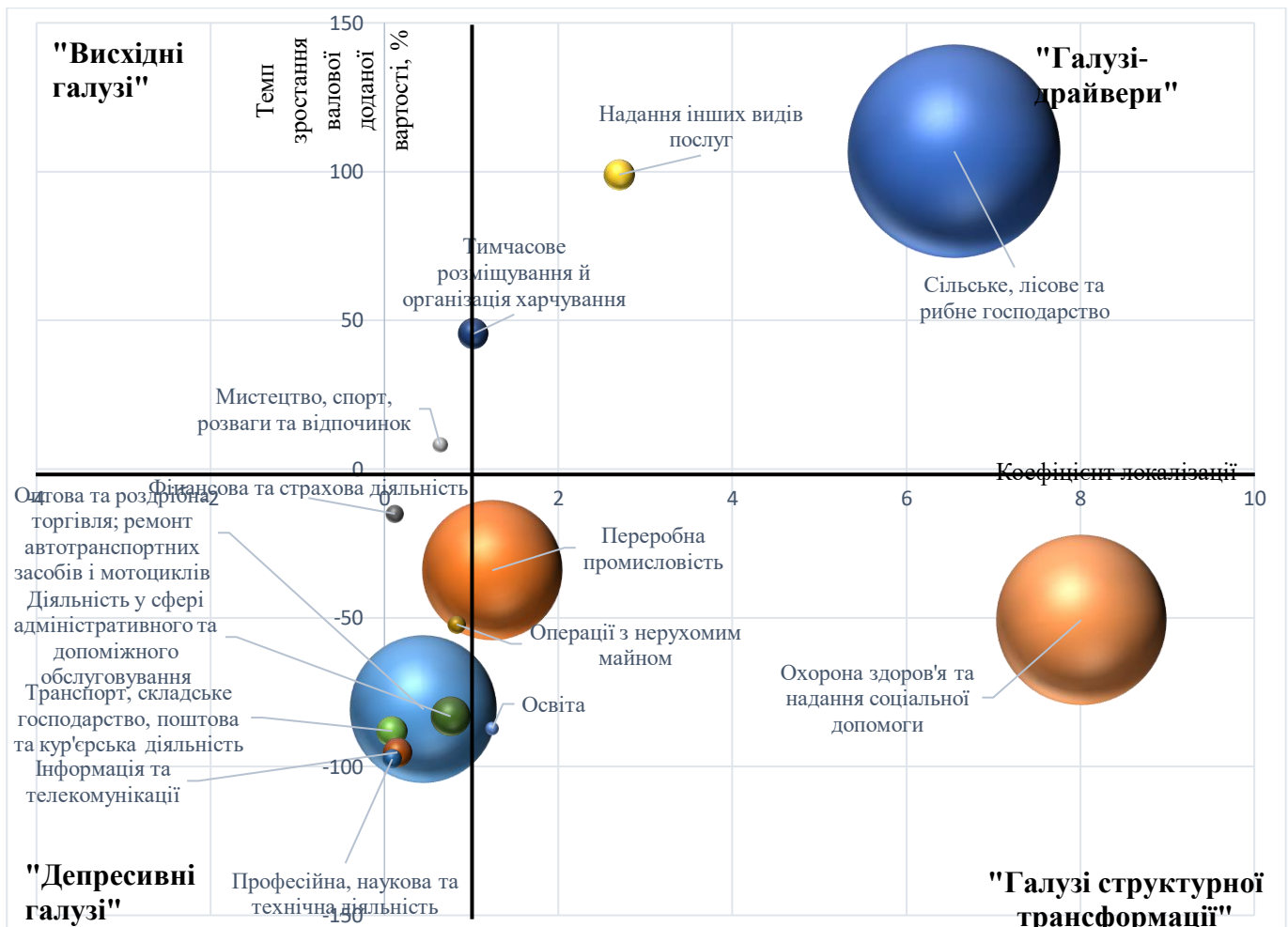

Рисунок 2.10 – Матриця стратегічного позиціонування галузей «коефіцієнт локалізації-темпи зростання валової доданої вартості» для Херсонської області

Джерело: розраховано авторами

До квадранта галузей структурної трансформації увійшли переробна промисловість, охорона здоров'я та освіта. Перебування цих секторів у даній зоні вказує на зосередження вагомих активів у галузях, де наразі відсутня позитивна динаміка результативності. Зокрема, охорона здоров'я має аномально високий коефіцієнт локалізації на рівні 8,01 в 2023 р., що за умови спаду валової доданої вартості на 50,7% в тому ж році свідчить про вимушену концентрацію ресурсів на підтримці соціальної сфери без реального економічного зростання. Розміщення переробної промисловості у цьому ж квадранті вказує на утримання значного потенціалу в сегментах, які на даному етапі не демонструють збільшення показників, що сигналізує про стагнацію виробничої сфери в регіоні. З огляду на значну частку цього сектору в структурі господарства, поточна ситуація створює

ризика для надійності всієї регіональної моделі.

До депресивних галузей Херсонщини відносяться транспорт, будівництво, торгівля, а також ІТ-сектор та наукова діяльність. Положення цих секторів вказує на значну стагнацію як інфраструктурного потенціалу, так і напрямів, що забезпечують інтелектуальний розвиток, що негативно впливає на ринкову життєздатність регіону. Ослаблення цих напрямів за їхньої низької спеціалізації вказує на низький рівень інтелектуального потенціалу та порушення логістичних зв'язків у регіоні. Зважаючи на негативні тренди, де падіння у сферах транспорту в 2022 р. та інформації в 2023 р. перевищило 88 % та 95 % відповідно, ці сегменти не можуть забезпечувати розвиток суміжних виробництв, що створює ризики для тривалої відбудови.

До найважливіших секторів формування доданої вартості Причорноморського регіону можна віднести сільське господарство, яке є галуззю-драйвером та виступає фундаментом розвитку для всіх трьох областей, торгівлю – як драйвер для Одеської та висхідну галузь для Миколаївської області, а також транспортна галузь, що зберігає статус провідного рушія економіки виключно в Одеській області. Таким чином, Одеський регіон зосереджує основну активність у сфері послуг та інфраструктури, тоді як для Миколаївщини та Херсонщини характерним є акцент на сільськогосподарському секторі. Одещина фактично утвердилася в ролі провідного торговельно-транспортного центру України. Разом з тим, висока питома вага цих секторів підвищує залежність економіки від стабільного функціонування транспортних потоків.

З огляду на концентрацію економічної активності Причорноморського регіону в Одеській області, важливим завданням є підтримка секторів переробної промисловості, професійної, наукової та технічної діяльності та сектору інформації для формування багатогалузевої конкурентоспроможної структури регіону.

3 ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНІ ОРІЄНТИРИ ДЛЯ РЕГІОНІВ УКРАЇНСЬКОГО ПРИЧОРНОМОР'Я

Формування інвестиційно-інноваційних орієнтирів розвитку регіонів Українського Причорномор'я відбувається в умовах глибокої структурної трансформації національної економіки, зумовленої воєнними викликами, територіальними втратами, руйнуванням виробничої та логістичної інфраструктури, а також зміною конфігурації внутрішніх і зовнішніх ринків. У таких умовах стратегічне планування регіонального розвитку потребує переосмислення традиційних підходів до просторової спеціалізації, відновлення ланцюгів створення доданої вартості та збалансування інвестиційних потоків між матеріально-технічною базою та інтелектуальними ресурсами.

Аналіз структурних зрушень валової доданої вартості, коефіцієнтів локалізації та інвестиційної інтенсивності засвідчує формування диференційованих моделей регіонального господарства в межах Причорноморського регіону. Одеська область консолідує функції торговельно-логістичного хабу з домінуванням секторів збуту та транспорту; Миколаївська область зберігає аграрно-індустріальний профіль за умов часткової руйнації виробничих ланцюгів; Херсонська область функціонує в режимі соціально-бюджетної підтримки з критичним скороченням комерційної активності. Така асиметрія розвитку потребує формування інвестиційних стратегій, що враховують галузеву спеціалізацію, темпи відновлення та потенціал інноваційної трансформації кожного регіону.

Водночас виявлений дисбаланс між концентрацією доданої вартості у сфері торгівлі та недостатньою капіталізацією виробничих і наукомістких секторів свідчить про ризик закріплення екстенсивної моделі економічного зростання. За таких умов інвестиційно-інноваційні орієнтири мають бути спрямовані не лише на відновлення зруйнованих активів, а й на формування багатогалузевої, технологічно модернізованої структури регіональних економік, здатної забезпечити стійкість, конкурентоспроможність та інтеграцію у міжнародні виробничі ланцюги.

Формування інвестиційно-інноваційних орієнтирів розвитку регіонів потребує

опори на стратегічні документи регіонального рівня, оскільки саме вони визначають довгострокові пріоритети економічної трансформації, інституційні механізми реалізації регіональної політики та напрями спрямування інвестиційних ресурсів. У сучасних умовах регіональні стратегії виступають важливим інструментом координації економічного розвитку, узгодження інтересів держави, місцевого самоврядування, бізнесу та наукових установ, а також забезпечення інтеграції регіональних економік у національні та міжнародні виробничі системи. Саме тому аналіз стратегій розвитку регіонів Українського Причорномор'я дозволяє оцінити, наскільки задекларовані у стратегічних документах пріоритети відповідають структурним особливостям регіональних економік, зокрема конфігурації ланцюгів створення доданої вартості та потенціалу інноваційного розвитку.

Теоретичне підґрунтя такого підходу значною мірою сформовано у працях представників сучасної регіональної та інноваційної економіки. Зокрема, у теорії конкурентних переваг, розробленій Майклом Портером [24], підкреслюється важливість територіальної концентрації взаємопов'язаних галузей, підприємств та інституцій, що формують кластери економічної активності. Згідно з цим підходом, конкурентоспроможність регіонів значною мірою визначається не лише наявністю ресурсів, але й характером взаємодії між підприємствами, постачальниками, науковими установами та інституціями підтримки інновацій. Відповідно, стратегічні документи регіонального розвитку повинні враховувати можливості формування таких кластерних структур та підтримувати галузі, здатні генерувати синергію у межах регіональної економіки.

Важливим концептуальним підходом до формування регіональної інноваційної політики є також концепція смарт-спеціалізації, яка широко використовується у практиці регіональної політики Європейського Союзу [25, 26]. Основна ідея цього підходу полягає у визначенні тих напрямів економічної діяльності, у яких регіон має відносні конкурентні переваги та потенціал для інноваційного розвитку. Формування стратегічних орієнтирів у такому випадку базується на принципі концентрації ресурсів на обмеженій кількості перспективних напрямів, що дозволяє забезпечити більш ефективне використання науково-

технологічного потенціалу території та стимулювати розвиток нових високотехнологічних сегментів економіки.

Значний внесок у розуміння просторової структури економічного розвитку зробив також Франсуа Перру [27], який у своїй теорії полюсів зростання обґрунтував роль провідних галузей як драйверів економічної динаміки. Згідно з цим підходом, економічний розвиток територій відбувається нерівномірно та концентрується навколо певних секторів або підприємств, які генерують мультиплікативний ефект для суміжних галузей. У контексті регіональної політики це означає необхідність визначення у стратегічних документах тих галузей економіки, які можуть виступати ядром економічного зростання та забезпечувати поширення інновацій у суміжні види діяльності.

Не менш важливим є врахування ресурсного потенціалу регіону, що знаходить теоретичне обґрунтування у ресурсній теорії фірми, розробленій Джей Барні [28]. Відповідно до цього підходу, довгострокові конкурентні переваги формуються на основі унікальних ресурсів та компетенцій, які складно відтворити або замінити. У регіональному вимірі це означає необхідність врахування специфічних характеристик території, природних ресурсів, географічного положення, людського капіталу, наукового потенціалу та інституційної спроможності, при формуванні стратегічних пріоритетів економічного розвитку.

Окрему роль у формуванні сучасних підходів до інноваційного розвитку відіграє ендогенна теорія економічного зростання, представлена у працях Пола Ромера [29]. У межах цієї концепції інновації, знання та технологічний прогрес розглядаються як ключові фактори довгострокового економічного зростання. З цієї точки зору регіональні стратегії повинні створювати умови для накопичення та поширення знань, стимулювати науково-дослідну діяльність, розвиток інноваційної інфраструктури та інтеграцію науки і бізнесу.

Узагальнення зазначених теоретичних підходів дозволяє розглядати регіональні стратегії розвитку як важливий інструмент формування інвестиційно-інноваційної моделі економіки, що базується на поєднанні територіальної спеціалізації, використанні унікального ресурсного потенціалу, підтримці галузей-

драйверів економічного зростання та стимулюванні інноваційної активності. Саме тому аналіз стратегічних документів регіонів Українського Причорномор'я набуває особливого значення для визначення напрямів трансформації регіональних ланцюгів доданої вартості та формування ефективних інвестиційно-інноваційних орієнтирів розвитку.

Оскільки у дослідженні розглядаються стратегічні документи розвитку регіонів Українського Причорномор'я, важливим етапом аналізу є оцінка того, яким чином у цих документах формуються підходи до інвестиційно-інноваційного розвитку та чи враховується структурна трансформація економіки через розвиток ланцюгів доданої вартості. Стратегії регіонального розвитку виконують роль базових інструментів формування економічної політики на регіональному рівні, визначаючи пріоритети інвестиційної діяльності, напрями модернізації господарського комплексу та механізми стимулювання інновацій. У зв'язку з цим їхній зміст дозволяє оцінити, наскільки регіональна політика орієнтована на формування високотехнологічних сегментів економіки та підвищення ролі видів діяльності з високою інтенсивністю знань у структурі створення доданої вартості.

З метою систематизації ключових характеристик стратегічних документів Одеської, Миколаївської та Херсонської областей у частині інвестиційно-інноваційної політики проведено їх порівняльний аналіз за рядом критеріїв, що дозволяють оцінити формат визначення проблем, механізми їх вирішення, наявність індикаторів реалізації стратегічних завдань, а також рівень інтеграції інвестиційної та інноваційної складових у стратегічне планування регіонального розвитку (таблиця 3.1).

Дані, наведені в таблиці, свідчать, що стратегічні документи регіонів Українського Причорномор'я загалом враховують необхідність залучення інвестицій та модернізації економіки, однак рівень інтеграції інноваційної складової у стратегічне планування залишається нерівномірним. Найбільш комплексний підхід до формування інвестиційно-інноваційної політики простежується у стратегії розвитку Одеської області, де поряд із завданнями модернізації економіки передбачено розвиток інноваційної інфраструктури та підтримку підприємницьких

ініціатив. У стратегічних документах Миколаївської та Херсонської областей інноваційна складова розглядається переважно як елемент технологічного оновлення окремих секторів економіки, тоді як питання формування складних ланцюгів доданої вартості та розвитку видів діяльності з високою інтенсивністю знань висвітлено меншою мірою.

Таблиця 3.1 – Порівняльна характеристика стратегій розвитку областей Українського Причорномор'я у частині формування інвестиційно-інноваційної політики

Критерій аналізу	Одеська область (Стратегія відновлення та розвитку 2021-2027)	Миколаївська область (Стратегія розвитку до 2027)	Херсонська область (Стратегія розвитку 2021-2027)
1	2	3	4
Формат визначення проблем	Проблеми сформульовані переважно у контексті структурних дисбалансів економіки, недостатнього рівня інвестицій та інноваційної активності, обмеженого розвитку високотехнологічних секторів	Акцент зроблено на структурних обмеженнях економіки, недостатній диверсифікації та низькій інноваційній активності підприємств	Проблеми визначені здебільшого через загальні соціально-економічні виклики регіону, з обмеженим акцентом на інноваційній складовій
Формат формування стратегічних цілей	Передбачає поєднання економічної модернізації, розвитку логістичного потенціалу та підтримки інноваційних секторів	Орієнтований на відновлення економіки, розвиток промислового та аграрного секторів, а також модернізацію інфраструктури	Стратегічні цілі зосереджені на розвитку аграрного сектору, інфраструктури та підвищенні конкурентоспроможності базових галузей
Формат вирішення проблем	Використовується система операційних цілей та завдань, що передбачають підтримку інвестицій, розвиток підприємництва, інноваційної інфраструктури	Реалізація через стратегічні та операційні цілі, спрямовані на модернізацію виробництва, розвиток кластерів та інвестиційних проєктів	Переважає програмно-проєктний підхід із акцентом на розвиток інфраструктури та підтримку базових секторів економіки
Орієнтація на ланцюги доданої вартості	Частково враховано розвиток секторів переробки та логістики, однак акцент на глибокій інтеграції інноваційних сегментів обмежений	Присутні окремі положення щодо розвитку промислових та агропромислових кластерів, однак інноваційні ланки створення вартості розкриті недостатньо	Стратегія переважно відтворює існуючу структуру виробництва з домінуванням первинних секторів

Кінець таблиці 3.1

1	2	3	4
Інвестиційна складова	Передбачено створення сприятливого інвестиційного середовища, розвиток індустріальних парків та залучення інвесторів	Акцент на залученні інвестицій для модернізації виробничих потужностей та відновлення економіки	Інвестиційна політика зосереджена переважно на підтримці традиційних секторів економіки
Інноваційна складова	Передбачено розвиток інноваційної інфраструктури та підтримку підприємницьких ініціатив	Інновації розглядаються як елемент модернізації промисловості, але системна інноваційна політика розкрита обмежено	Інноваційний компонент представлений через розвиток креативних індустрій
Наявність індикаторів та цільових показників	Передбачено систему індикаторів реалізації стратегічних та операційних цілей	Наявна система моніторингу та оцінки виконання стратегічних завдань	Індикатори визначені переважно у загальному вигляді

Джерело: розроблено авторами на основі [30-32]

У цьому контексті підвищення ефективності регіональної інвестиційно-інноваційної політики потребує більш чіткої орієнтації стратегічних документів на розвиток високотехнологічних сегментів економіки, розширення переробних виробництв та стимулювання науково-дослідної діяльності, що дозволить забезпечити перехід від переважно сировинної моделі економічного розвитку до моделі формування доданої вартості на основі інновацій та знань.

Окрім узагальненого огляду стратегічних документів соціально-економічного розвитку регіонів Українського Причорномор'я, у межах дослідження було проведено більш детальний аналіз їх змісту з позицій відповідності визначених стратегічних орієнтирів реальним структурним характеристикам регіональних економік, що передбачає співставлення положень стратегій із результатами аналізу структури валової доданої вартості та функціонування ланцюгів доданої вартості, представлених у другому розділі дослідження. Це дало змогу оцінити ступінь узгодженості стратегічних пріоритетів із фактичними економічними передумовами розвитку регіонів, а також виявити напрями, у яких задекларовані інвестиційно-інноваційні орієнтири потребують уточнення або посилення з огляду на наявні структурні диспропорції та потенціал формування більш продуктивних ланцюгів створення доданої вартості.

Насамперед доцільно розглянути оновлену Стратегію відновлення та розвитку Одеської області на період 2021-2027 років, актуалізація якої була здійснена у середині 2025 року з урахуванням нових соціально-економічних умов, пов'язаних із наслідками повномасштабної війни та необхідністю формування пріоритетів післявоєнного відновлення регіональної економіки. Оновлення стратегічного документа передбачало уточнення цілей та завдань регіонального розвитку, зокрема у частині відновлення виробничого потенціалу, розвитку інфраструктури та стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності.

Проведений у попередніх розділах аналіз ланцюгів доданої вартості регіонів Українського Причорномор'я свідчить про специфічну конфігурацію економічної структури Одеської області. Зокрема, оцінка структурних пропорцій валової доданої вартості та розрахунок коефіцієнтів локалізації дозволили встановити, що у регіональному ланцюзі створення вартості ключовий акцент зміщений у бік секторів збуту та логістичного супроводу. Складова збуту та контакту з ринком формує майже половину сукупної доданої вартості області (46,88 %) при коефіцієнті локалізації 1,22, що свідчить про домінування посередницьких та розподільчих функцій у структурі регіональної економіки. Значну роль у формуванні регіональної спеціалізації відіграє також транспортно-логістичний сектор, який зберігає високий рівень концентрації економічної активності завдяки функціонуванню портової інфраструктури, «зернового коридору» та Дунайського кластеру.

Водночас у межах виробничої складової ланцюга доданої вартості спостерігається суттєвий структурний дисбаланс. Так, хоча будівництво демонструє високу концентрацію економічної активності з коефіцієнтом локалізації 2,15, переробна промисловість залишається слабкою ланкою регіональної економіки з показником лише 0,63. Це свідчить про недостатню глибину переробки ресурсів у межах регіону та обмежену інтеграцію місцевого виробництва у більш складні виробничі ланцюги створення вартості. У свою чергу, складова базових ресурсів, зокрема сільське господарство, інтегрована у регіональний ланцюг із коефіцієнтом локалізації 1,20 та забезпечує сировинну основу економічної діяльності, однак значна частина створюваної вартості формується на подальших етапах поза межами

регіону.

Порівняння отриманих результатів із положеннями Стратегії відновлення та розвитку Одеської області на період 2021-2027 років свідчить, що стратегічний документ значною мірою відображає існуючу модель спеціалізації регіону, зосереджуючи увагу на розвитку транспортно-логістичної інфраструктури, аграрного сектору, торгівлі та портового господарства. До того ж, проведений аналіз свідчить, що стратегічні пріоритети розвитку Одеської області значною мірою орієнтовані на підтримку тих секторів економіки, які вже формують основу існуючої структури регіонального ланцюга доданої вартості. Зокрема, у стратегічному документі особлива увага приділяється розвитку транспортно-логістичної інфраструктури, портового комплексу, аграрного сектору та торгівлі, що фактично відповідає нинішній моделі економічної спеціалізації області. Водночас результати аналізу ланцюгів доданої вартості свідчать, що така структура характеризується відносно низькою часткою виробничо-технологічних етапів створення вартості та обмеженим рівнем інтеграції регіону у більш складні виробничі процеси. За таких умов збереження існуючої моделі спеціалізації може призводити до закріплення ролі регіону переважно як логістично-торговельного вузла з відносно низьким рівнем створення доданої вартості у виробничому секторі.

З огляду на це формування інвестиційно-інноваційних орієнтирів розвитку регіону має передбачати посилення тих ланок ланцюга створення вартості, які забезпечують більш високий рівень технологічності та доданої вартості продукції. Йдеться передусім про розвиток переробної промисловості, впровадження інноваційних технологій у аграрному виробництві та логістиці, а також формування нових напрямів економічної діяльності, пов'язаних із наукоємними виробництвами, цифровими технологіями та сервісами високої доданої вартості. Такий підхід дозволить поступово трансформувати існуючу структуру регіонального ланцюга доданої вартості, забезпечуючи перехід від переважно транзитно-логістичної моделі розвитку до більш диверсифікованої та інноваційно орієнтованої економіки.

У Стратегії відновлення та розвитку Одеської області на період 2021–2027 передбачено низку напрямів, спрямованих на підвищення інвестиційної

привабливості регіону, зокрема покращення бізнес-клімату, підготовку інвестиційних пропозицій, стимулювання співпраці бізнесу та закладів вищої освіти, а також впровадження цифрових інструментів управління. Водночас результати проведеного у попередніх розділах аналізу індикаторів інвестиційно-інноваційної складової економічної безпеки свідчать, що частина структурних проблем розвитку регіональної економіки у стратегічному документі врахована недостатньо.

Зокрема, у стратегії фактично відсутня системна увага до розвитку інноваційної інфраструктури регіону, включаючи створення технологічних парків, центрів трансферу технологій, інноваційних кластерів та інших інституцій, що забезпечують комерціалізацію наукових розробок. Проведений аналіз показує, що інноваційна активність підприємств та обсяги інвестицій у нематеріальні активи залишаються низькими, однак у стратегічних цілях не передбачено комплексних інструментів стимулювання науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт.

Крім того, у документі обмежено відображено питання диверсифікації структури інвестицій. Основний акцент зроблено на традиційних галузях економіки, тоді як недостатньо визначено механізми стимулювання інвестицій у високотехнологічні та наукоємні види діяльності, що є критично важливими для підвищення інноваційної спроможності регіону.

Також стратегія лише частково враховує необхідність формування регіональних інноваційних екосистем, що включають взаємодію бізнесу, наукових установ, органів влади та фінансових інституцій. Попри задекларовану підтримку співпраці закладів вищої освіти з підприємницьким сектором, відсутні конкретні механізми інституційного забезпечення такої взаємодії.

При формуванні інвестиційно-інноваційних орієнтирів розвитку регіонів Українського Причорномор'я доцільно враховувати необхідність посилення інституційних та економічних передумов інноваційного розвитку, що випливають із результатів проведеного аналізу індикаторів інвестиційно-інноваційної складової економічної безпеки. Насамперед увага має бути зосереджена на створенні та розвитку регіональної інноваційної інфраструктури, включаючи формування центрів трансферу технологій, інноваційних кластерів, науково-виробничих

платформ та інших інституцій, що забезпечують ефективну взаємодію між науковими установами, бізнесом і органами влади.

Важливим напрямом є також стимулювання інвестицій у технологічну модернізацію виробництва та розвиток наукоємних видів економічної діяльності, що сприятиме диверсифікації структури регіональної економіки та підвищенню рівня створення доданої вартості. У цьому контексті особливого значення набуває підтримка інноваційної активності підприємств, розширення інвестицій у нематеріальні активи та розвиток механізмів комерціалізації результатів науково-дослідних робіт.

Крім того, формування інвестиційно-інноваційних орієнтирів має передбачати розвиток регіональних інноваційних екосистем, що поєднують інструменти фінансової підтримки інновацій, стимулювання партнерства між бізнесом і науковими установами, а також впровадження сучасних управлінських і цифрових рішень у процеси регіонального економічного розвитку. Це дозволить підвищити інноваційну спроможність регіону та забезпечити більш стійку модель економічного зростання в умовах післявоєнного відновлення.

Аналогічно у межах дослідження доцільно розглянути Стратегію розвитку Миколаївської області на період до 2027 року, яка також була оновлена у 2025 році з урахуванням нових соціально-економічних викликів та потреб післявоєнного відновлення регіону. Актуалізація стратегічного документа була спрямована на уточнення пріоритетів економічного розвитку області, зокрема у частині відновлення виробничого потенціалу, розвитку агропромислового комплексу, модернізації інфраструктури та формування передумов для активізації інвестиційної та інноваційної діяльності. У цьому контексті положення стратегії становлять важливу основу для аналізу інвестиційно-інноваційних орієнтирів розвитку регіону та їх співвіднесення з результатами оцінки структури регіональних ланцюгів створення доданої вартості.

Результати оцінювання ланцюгів доданої вартості свідчать про специфічну структурну модель економіки Миколаївської області, яка відрізняється від інших регіонів Українського Причорномор'я більш вираженою роллю базових ресурсних

та виробничих етапів формування вартості. Зокрема, у структурі валової доданої вартості регіону домінує сектор сільського господарства, частка якого становить 21,60 %, а коефіцієнт локалізації досягає 3,90, що майже вчетверо перевищує середній рівень по Україні та свідчить про високий рівень аграрної спеціалізації області.

Важливою характеристикою регіонального ланцюга створення вартості є також наявність потужної виробничої складової. Так, переробна промисловість формує 16,99 % валової доданої вартості області при коефіцієнті локалізації 1,18, що перевищує середній показник по Україні та відображає збереження індустріального профілю регіону. Водночас будівництво має частку 2,85 % та коефіцієнт локалізації 1,17, що також свідчить про відносно високий рівень концентрації виробничої активності у цих видах економічної діяльності.

Разом з тим результати аналізу демонструють наявність суттєвих структурних обмежень у функціонуванні окремих ланок регіонального ланцюга доданої вартості. Зокрема, у сфері збуту та контакту з ринком частка торгівлі становить 34,01 %, проте коефіцієнт локалізації дорівнює лише 0,89, що свідчить про відносно слабку позицію регіону у системі національних торговельно-розподільчих потоків. Подібна ситуація спостерігається і у транспортно-логістичному сегменті, де коефіцієнт локалізації становить 0,86, що відображає наслідки блокування морських транспортних шляхів та порушення логістичних ланцюгів у період воєнних дій.

Порівняння отриманих результатів із положеннями Стратегії розвитку Миколаївської області на період до 2027 року свідчить, що стратегічний документ значною мірою відображає існуючу галузеву структуру регіональної економіки, зокрема визначає серед пріоритетних напрямів розвиток агропромислового комплексу, машинобудування, транспортної інфраструктури та логістики. При цьому стратегія також акцентує увагу на використанні вигідного географічного положення області та потенціалу портової інфраструктури для розвитку транспортних і торговельних функцій регіону.

Водночас результати оцінки ланцюгів доданої вартості дозволяють уточнити стратегічні пріоритети розвитку регіону. Зокрема, наявна структура економіки

Миколаївської області свідчить про поєднання потужної ресурсної бази та виробничого потенціалу, що створює передумови для формування більш глибоких виробничих ланцюгів створення вартості. Проте негативна динаміка виробничого сегмента, де у 2023 році зафіксовано скорочення на 30,79 % порівняно з 2020 роком, свідчить про руйнування технологічних ланцюгів та втрату частини індустріального потенціалу регіону.

При формуванні інвестиційно-інноваційних орієнтирів розвитку Миколаївської області доцільно враховувати структурні особливості регіонального ланцюга створення доданої вартості та необхідність його поступової трансформації у напрямі підвищення технологічності виробництва. Насамперед увага має бути зосереджена на розвитку секторів, що забезпечують поглиблення переробки сировинної продукції, зокрема формуванні повноцінних агропромислових ланцюгів доданої вартості та модернізації переробної промисловості. Це дозволить збільшити частку виробничих етапів створення вартості у структурі регіональної економіки та підвищити економічну віддачу від наявного ресурсного потенціалу.

Водночас важливим напрямом є посилення інтелектуальних ланок економіки, зокрема розвиток науково-дослідної діяльності, інженерно-технологічних сервісів, інноваційної інфраструктури та механізмів комерціалізації результатів досліджень. Формування ефективної взаємодії між науковими установами, підприємствами та органами влади має сприяти впровадженню сучасних технологічних рішень у виробничі процеси та підвищенню інноваційної активності бізнесу. Окрему увагу доцільно приділити розвитку логістичних і транспортних систем, що забезпечують інтеграцію регіону у національні та міжнародні виробничі мережі, а також створенню сприятливих умов для залучення інвестицій у модернізацію промисловості та розвиток високотехнологічних видів економічної діяльності.

У межах аналізу стратегічних орієнтирів розвитку регіонів Українського Причорномор'я слід враховувати, що Стратегія розвитку Херсонської області на період 2021-2027 років наразі перебуває на етапі актуалізації. Наприкінці 2025 року розпорядженням начальника Херсонської обласної військової адміністрації було створено спеціальну робочу групу, завданням якої є підготовка пропозицій щодо

оновлення стратегічного документа з урахуванням нових соціально-економічних умов та викликів відновлення регіону. До 1 червня 2026 року передбачено визначення ключових тенденцій розвитку області, формування стратегічного бачення, а також уточнення пріоритетів і стратегічних та оперативних цілей регіонального розвитку [33].

У зв'язку з цим оцінювання інвестиційно-інноваційних орієнтирів розвитку Херсонської області має враховувати перехідний характер стратегічного планування в регіоні. Актуалізація стратегії спрямована на приведення її положень у відповідність до сучасних умов соціально-економічного розвитку, а також до державної політики регіонального розвитку та пріоритетів післявоєнного відновлення. Це створює передумови для уточнення галузевих пріоритетів, формування нових підходів до залучення інвестицій та розвитку інноваційної діяльності, зокрема у контексті відновлення економічної та інфраструктурної бази регіону.

Аналіз структури створення доданої вартості в регіонах Українського Причорномор'я свідчить, що для Херсонської області характерною є переважна орієнтація на первинні ланки виробничих ланцюгів, передусім аграрного сектору та суміжних видів діяльності. При цьому інтелектуально та технологічно складні сегменти формування вартості, зокрема професійна, наукова та технічна діяльність, інформаційні послуги та інші види діяльності з високою інтенсивністю знань, залишаються недостатньо розвиненими, що обмежує можливості регіону щодо формування високодохідних сегментів економіки. Оцінка ефективності інвестицій та інновацій у створенні вартості також демонструє структурні дисбаланси: співвідношення капітальних інвестицій у матеріальні активи до валової доданої вартості становило 0,2994 (станом на 2021 р.), що перевищує середній показник по Україні (0,1335), однак інвестиції в нематеріальні активи залишаються надзвичайно низькими – близько 0,0011 ВДВ, що суттєво поступається середньому значенню по країні (0,0069). Відповідно інноваційна віддача економіки регіону також є обмеженою, що свідчить про недостатню інтеграцію інноваційних процесів у структуру формування доданої вартості.

Водночас положення чинної Стратегії розвитку Херсонської області на період 2021-2027 років у значній мірі орієнтовані на підтримку існуючої структури господарської спеціалізації регіону, зокрема розвиток аграрного виробництва, логістичної інфраструктури та базових секторів економіки. Такий підхід фактично відтворює наявну модель формування вартості, в якій домінують початкові стадії виробничих ланцюгів, тоді як етапи глибокої переробки, технологічної модернізації та створення інтелектуальних продуктів залишаються недостатньо інтегрованими в стратегічні пріоритети розвитку. У результаті стратегічний документ лише частково враховує необхідність переходу до більш складних ланцюгів доданої вартості, що передбачають розвиток переробної промисловості, інноваційних виробництв, науково-дослідної діяльності та цифрових технологій. У контексті післявоєнного відновлення регіону така переорієнтація набуває особливої актуальності, оскільки формування інвестиційно-інноваційних орієнтирів має бути спрямоване на розширення участі області у високотехнологічних сегментах економіки та підвищення ролі видів діяльності з високою інтенсивністю знань у структурі створення регіональної доданої вартості.

При формуванні інвестиційно-інноваційних орієнтирів розвитку Херсонської області доцільно приділити особливу увагу структурній трансформації ланцюгів доданої вартості з акцентом на розвиток сегментів глибокої переробки аграрної продукції, формування виробництв із високою доданою вартістю та розширення участі регіону у видах економічної діяльності з високою інтенсивністю знань. Важливим напрямом має стати стимулювання інвестицій у нематеріальні активи, розвиток науково-дослідної та інноваційної інфраструктури, а також підтримка секторів професійної, наукової та технічної діяльності. Реалізація таких підходів сприятиме зміщенню акценту від переважно сировинної моделі економічного розвитку до моделі, орієнтованої на створення складних технологічних і інтелектуальних компонентів доданої вартості.

Проведений аналіз стратегічних документів у поєднанні з результатами емпіричного дослідження дозволив не лише ідентифікувати наявні структурні диспропорції формування доданої вартості, але й виявити обмеження чинних

підходів до їх врахування у регіональних стратегіях розвитку. Зокрема, встановлено, що існуючі стратегічні орієнтири не завжди відображають реальні структурні зсуви в економіці регіонів та не забезпечують належної прив'язки до функціональних ланок ланцюгів створення доданої вартості.

З огляду на це, важливим завданням є не лише фіксація виявлених дисбалансів, але й формування орієнтирів їх подолання. Методичною основою такого переходу виступає підхід, заснований на декомпозиції економіки за функціональними ланками формування доданої вартості (табл. 1.1), що дозволяє ідентифікувати конкретні точки втручання у межах ланцюгів: від первинного виробництва до збуту та логістики.

З метою ілюстрації можливостей практичного врахування результатів дослідження у стратегічному плануванні, у таблиці 3.2 наведено приклади трансформації виявлених структурних диспропорцій у відповідні стратегічні орієнтири розвитку регіонів.

Таблиця 3.2 – Приклади трансформації виявлених структурних диспропорцій формування доданої вартості у стратегічні орієнтири розвитку регіонів Причорномор'я (на основі функціональних ланок ланцюгів ВДВ)

Область	Структурна диспропорція	Відповідна ланка ВДВ	Стратегічний орієнтир
1	2	3	4
Одеська	Частка збутової ланки – 46,9% ВДВ, що свідчить про надмірну концентрацію доданої вартості на фінальній стадії реалізації	Збут та експорт	Розвиток цифрових B2B/B2C маркетплейсів; розширення ринків; брендинг продукції
	Коефіцієнт локалізації транспорту – $LQ=2,10$, що відображає суттєве перевищення середнього рівня спеціалізації	Логістика та транспорт; портово-морська інфраструктура	Диверсифікація маршрутів; інтеграція з інтермодальними коридорами; автоматизація логістики
	Переробна промисловість – $LQ < 1$, що вказує на недостатній рівень розвитку відносно середнього	Промислова переробка	Розвиток глибокої переробки; модернізація виробничих ліній; впровадження стандартів (HACCP, ISO)

Кінець таблиці 3.2

1	2	3	4
Миколаївська	Частка сільського господарства – 21,6% ВДВ, LQ=3,90, що свідчить про гіперспеціалізацію у первинному секторі	Первинне виробництво	Технологізація виробництва (precision farming, IoT); селекція та адаптація культур
	Скорочення виробничого сегменту – -30,79%, що відображає суттєве звуження промислової бази	Промислова переробка	Інвестиції у переробку; модернізація та автоматизація виробничих ліній
	Переробна промисловість – LQ < 1, що свідчить про структурну недостатність переробної ланки	Промислова переробка	Розвиток переробки агросировини (біопродукти, біопаливо, комбікорми)
Херсонська	Інвестиції у торгівлю – 0,001, що вказує на критично низький рівень інвестиційного забезпечення збутової ланки	Збут та експорт	Розвиток торговельної інфраструктури; цифрові платформи збуту
	Переробна промисловість – LQ < 1, що відображає недостатній розвиток переробки	Промислова переробка	Створення потужностей переробки; енергоефективні технології
	Скорочення ключових секторів економіки – понад 20-30%, що свідчить про суттєве зниження економічної активності	Сервісна та інфраструктурна складова; логістика	Створення кластерів (виробництво + переробка + логістика); модернізація інфраструктури

Джерело: розроблено авторами

Результати проведеного дослідження дозволили сформуванню комплексного уявлення про особливості формування та трансформації ланцюгів доданої вартості у регіонах Українського Причорномор'я та визначити ключові інвестиційно-інноваційні орієнтири їх подальшого розвитку в умовах структурної перебудови економіки та повоєнного відновлення держави.

Теоретичний аналіз сучасних підходів до формування регіональної інвестиційно-інноваційної політики засвідчує, що сталий економічний розвиток регіонів дедалі більше визначається здатністю інтегруватися у високопродуктивні ланцюги створення доданої вартості, де ключову роль відіграють знання, технології, інновації та інституційні механізми підтримки підприємницької активності. У цьому контексті інвестиційно-інноваційна діяльність виступає не лише інструментом модернізації виробничої бази, але й визначальним фактором структурної

трансформації регіональних економік, формування нових точок економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності територій.

Результати проведеного аналізу структури валової доданої вартості та динаміки розвитку основних видів економічної діяльності регіонів Українського Причорномор'я свідчать про наявність суттєвих структурних дисбалансів у формуванні регіональних ланцюгів доданої вартості. Зокрема, встановлено домінування первинних та торговельно-посередницьких сегментів економіки за відносно обмеженої ролі високотехнологічних та наукоємних видів діяльності. Така структура обмежує потенціал формування високої доданої вартості, знижує інноваційну спроможність регіонів та підвищує їхню чутливість до зовнішніх економічних та геополітичних шоків.

Водночас проведений аналіз засвідчив наявність значного потенціалу розвитку регіональних ланцюгів вартості, пов'язаного із використанням транспортно-логістичного потенціалу Причорномор'я, розвитком переробних виробництв, впровадженням цифрових технологій, розширенням інноваційної інфраструктури та активізацією міжрегіональної і міжнародної економічної співпраці. Реалізація цього потенціалу потребує цілеспрямованої інвестиційно-інноваційної політики, орієнтованої на стимулювання технологічного оновлення економіки, розвиток підприємництва та інтеграцію регіональних виробничих систем у глобальні ланцюги доданої вартості.

Аналіз діючих стратегічних документів розвитку регіонів свідчить про наявність у них важливих положень щодо стимулювання інвестиційної активності, розвитку інноваційної інфраструктури та підтримки підприємництва. Разом з тим виявлено недостатню узгодженість стратегічних орієнтирів із реальними структурними особливостями регіональних економік та обмежене врахування ролі ланцюгів доданої вартості як інструменту структурної модернізації. Це зумовлює необхідність посилення аналітичної складової стратегічного планування, а також більш чіткого визначення пріоритетних секторів економіки, здатних забезпечити формування високої доданої вартості та інноваційне зростання.

З огляду на отримані результати обґрунтовано інвестиційно-інноваційні

орієнтири розвитку регіонів Українського Причорномор'я, спрямовані на поглиблення переробки сировинних ресурсів, розвиток інноваційно орієнтованих виробництв, модернізацію транспортно-логістичної інфраструктури, впровадження цифрових технологій у виробничі та управлінські процеси, а також формування сприятливого інституційного середовища для залучення інвестицій та розвитку підприємницької діяльності.

Можна стверджувати, що формування ефективної моделі інвестиційно-інноваційного розвитку регіонів Українського Причорномор'я має ґрунтуватися на поєднанні стратегічного планування, розвитку інноваційної екосистеми та активізації інвестиційних процесів, що забезпечить структурну модернізацію економіки регіонів, підвищення рівня їх економічної безпеки та формування стійких передумов для довгострокового соціально-економічного розвитку України.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

1. World Bank. World Development Report 2024: The Middle-Income Trap. Washington, DC: World Bank, 2024. URL: [10.1596/978-1-4648-2078-6](https://doi.org/10.1596/978-1-4648-2078-6)
2. World Bank. Logistics Performance Index (LPI). URL: <https://lpi.worldbank.org/>
3. Crowe, D. and Ł. Rawdanowicz. Risks and opportunities of reshaping global value chains. OECD Economics Department Working Papers, No. 1762, OECD Publishing, Paris, 2023. URL: <https://doi.org/10.1787/f758afe8-en>.
4. Ukraine - Gross Value Added At Factor Cost - 2026 Data 2027 Forecast 1987-2024 Historical. TRADING ECONOMICS. URL: <https://tradingeconomics.com/ukraine/gross-value-added-at-factor-cost-us-dollar-wb-data.html>
5. Ukraine GDP. TRADING ECONOMICS. URL: <https://tradingeconomics.com/ukraine/gdp>
6. Agriculture, forestry, and fishing, value added (% of GDP). World Bank Open Data. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NV.AGR.TOTL.ZS>
7. Підсумки функціонування аграрного сектору України у 2024 році. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/news/statti/pidsumky-funktsionuvannya-ahrarnoho-sektoru-ukrayiny-u-2024-rotsi>
8. Ukraine Share of manufacturing. TheGlobalEconomy.com. URL: https://www.theglobaleconomy.com/Ukraine/Share_of_manufacturing/
9. Share of manufacturing in OECD. TheGlobalEconomy.com. URL: https://www.theglobaleconomy.com/rankings/Share_of_manufacturing/OECD
10. Chen X. The role of modern agricultural technologies in improving agricultural productivity and land use efficiency. Frontiers in Plant Science. 2025. Vol. 16. URL: <https://doi.org/10.3389/fpls.2025.1675657>
11. Liu H., Wang Y., Yan Z. Artificial Intelligence and Food Processing Firms Productivity: Evidence from China. Sustainability. 2024. Vol. 16, no. 14. P. 5928. URL: <https://doi.org/10.3390/su16145928>

12. Modernization and Automation of the U.S. Agricultural and Food Processing Industries. CEOWORLD magazine. URL: <https://ceoworld.biz/2024/07/18/modernization-and-automation-of-the-u-s-agricultural-and-food-processing-industries>

13. З початку 2024 року українські порти обробили 80 млн тонн вантажів. АПК-Інформ. URL: <https://www.apk-inform.com/uk/news/1544574>

14. Russia's war on Ukraine: Maritime logistics and connectivity. European Parliament. URL: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_ATA\(2022\)733603](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_ATA(2022)733603)

15. Why a Strong Brand Identity is Crucial for Business Growth: The Definitive 2025 Guide. Turn Me Digital. URL: <https://turnmedigital.com/brand-identity-business-growth-guide/>

16. IP, Nation Branding and Economic Development. World Intellectual Property Organization. URL: <https://www.wipo.int/en/web/wipo-magazine/articles/ip-nation-branding-and-economic-development-34858#:~:text=In%20short,%20nation%20branding%20ensures%20a%20faster,niche'%20for%20themselves%20in%20the%20global%20community>

17. Digital farming. Syngenta. URL: <https://www.syngenta.com/products/digital-farming>

18. Plant breeding is a critical tool in the fight against climate change. CGIAR System. URL: <https://www.cgiar.org/news-events/news/plant-breeding-critical-tool-fight-against-climate-change>

19. Global Food Safety Standards & Certifications: HACCP, ISO 22000, FSSC 22000. Smart Food Safe. URL: <https://smartfoodsafes.com/clone/global-food-safety-standards/>

20. Overview of Agricultural Machinery Automation Technology for Sustainable Agriculture / L. Jiang et al. Agronomy. 2025. Vol. 15, no. 6. P. 1471. URL: <https://doi.org/10.3390/agronomy15061471>

21. MES vs SCADA in Industry 4.0. Nexus Integra EN. URL: <https://nexusintegra.io/mes-vs-scada/#:~:text=In%20short,%20MES%20and%20SCADA%20are%20two,of%20an%20in>

telligent%20company%20in%20real%20time

22. Зведена таблиця індексів споживчих цін з 2000 по 2025 рр. (%). URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/>

23. Русан В. М., Жураковська Л. А., Аграрний сектор України у 2023 році: складові стійкості, проблеми та перспективні завдання. Національний інститут стратегічних досліджень. 2024. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-02/az_agrosektor_15022024.pdf

24. Clusters and the New Economics of Competition. Harvard Business Review. URL: <https://hbr.org/1998/11/clusters-and-the-new-economics-of-competition>

25. Boekholt, P. Technopolis, P, Ortega-Argiles, M. and Mastroeni, M. (2013). Innovation driven-growth in regions: The role of smart specialisation, lessons learnt from the case studies. OECD/TPI Report. OECD, 2013. https://www.salzburgglobal.org/fileadmin/user_upload/Documents/2010-2019/2014/534/Innovation-driven_Growth_in_Regions._The_Role_of_Smart_Specialisation._OECD.pdf

26. Guide to Research and Innovation Strategies for Smart Specialisation. Language selection. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/guides/2012/guide-to-research-and-innovation-strategies-for-smart-specialisation

27. Sur François Perroux et l'économie régionale, pôles de crois. Economics and Finance Research. URL: <https://ideas.repec.org/a/tou/journal/v57y2023p167-173.html>

28. Barney J. Firm Resources and Sustained Competitive Advantage. Journal of Management. 1991. Vol. 17, no. 1. P. 99–120. URL: <https://doi.org/10.1177/014920639101700108>

29. Paul M. Romer. Endogenous Technological Change. The Journal of Political Economy, Volume 98, Issue 5, Part 2: The Problem of Development: A Conference of the Institute for the Study of Free Enterprise Systems (Oct., 1990), S71-S102. URL: <https://dxie.people.ust.hk/Econ5250/romerjpe1990.pdf>

30. Стратегія розвитку Одеської області на період 2021-2027 роки : рішення Одеської обласної ради від 06 червня 2025 р. № 768-VIII. Одеса : Одеська обласна

державна адміністрація. 2020. 173 с.

31. Стратегія розвитку Миколаївської області на період до 2027 року включно : рішення Миколаївської обласної ради від 13 лютого 2025 р. № 1. Миколаїв : Миколаївська обласна державна адміністрація. 2025. 169 с.

32. Стратегія розвитку Херсонської області на період 2021-2027 роки : рішення Херсонської обласної ради від 20 грудня 2019 р. № 1511. Херсон : Херсонська обласна державна адміністрація. 2020. 226 с.

33. Херсонська ОВА буде актуалізувати Стратегію розвитку області. Most. URL: <https://most.ks.ua/news/url/hersonska-ova-bude-aktualizuvati-strategiju-rozvitku-oblasti/>

ДОДАТКИ

Додаток А

Статистичні дані щодо доданої вартості за видами економічної діяльності в регіонах
Українського Причорномор'я

Таблиця А.1 – Додана вартість за видами економічної діяльності в Одеській області у 2020-2023 рр., тис грн

Види економічної діяльності	Код за КВЕД	2020	2021	2022	2023	Темп росту 2023/2020, %
1	2	3	4	5	6	7
Усього		138112717,3	177734453,9	150218937,5	191767017,8	38,85
Сільське, лісове та рибне господарство	A	2989858,1	17274926,8	12304183,5	12710938,1	325,14
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	B	33285,0	117575,9	66006,0	к/с	98,31 (2022/2020)
Переробна промисловість	C	18704446,1	17081750,5	14624345,2	17284837,9	-7,59
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	D	6857293,4	8481302,0	5546840,3	8777618,2	28,00
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	E	646486,5	675260,9	802849,7	к/с	24,19 (2022/2020)
Будівництво	F	13669432,7	21595595,0	7342584,4	10076137,8	-26,29
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	G	40884926,7	46854927,7	64795029,9	89903898,7	119,89
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	H	23287078,0	27018718,5	22532359,9	29168729,3	25,26
Тимчасове розміщування й організація харчування	I	1442501,2	2060878,2	524291,2	647998,9	-55,08
Інформація та телекомунікації	J	3850179,9	6249889,6	2112757,7	2144905,9	-44,29

Кінець таблиці А.1

1	2	3	4	5	6	7
Фінансова та страхова діяльність	K	2208775,1	1392164,9	2448667,1	1645970,5	-25,48
Операції з нерухомим майном	L	5952025,5	8678709,2	4500370,8	4789430,8	-19,53
Професійна, наукова та технічна діяльність	M	3741090,6	4553169,8	1647379,9	2317576,0	-38,05
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	N	4742225,4	6081669,0	3268439,6	3726649,2	-21,42
Освіта	P	363293,9	570293,2	103836,7	209807,1	-42,25
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	Q	7664159,0	7675136,2	7164305,4	6788234,9	-11,43
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	R	371635,7	527637,8	216095,5	217017,1	-41,60
Надання інших видів послуг	S	704024,5	844848,7	218594,7	218087,6	-69,02

*к/с – дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності інформації

Джерело: Статистична інформація Державної служби статистики України «Діяльність підприємств – Додана вартість за витратами виробництва суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у розрізі регіонів у 2014к/с2023 роках». URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>

Таблиця А.2 – Додана вартість за видами економічної діяльності в Миколаївській області у 2020-2023 рр., тис грн

Види економічної діяльності	Код за КВЕД	2020	2021	2022	2023	Зміна 2023/2020, %
1	2	3	4	5	6	7
Усього		60494018,7	70562497,3	35885455,5	52715403,0	-12,86
Сільське, лісове та рибне господарство	A	9401956,9	16050558,8	10428914,8	11387168,6	21,11
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	B	392747,1	911956,7	235525,2	361363,9	-7,99
Переробна промисловість	C	12942290,9	12842367,8	5284953,5	8957956,1	-30,79
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	D	к/с	к/с	к/с	к/с	к/с
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	E	к/с	к/с	к/с	к/с	к/с
Будівництво	F	1952444,9	2153997,2	1082944,9	1502010,9	-23,07
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	G	14247757,1	15354187,5	7527089,0	17930360,6	25,85
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	H	5563543,2	8201293,2	3369302,9	3284174,5	-40,97
Тимчасове розміщування й організація харчування	I	302521,3	592482,0	154558,5	158813,3	-47,50
Інформація та телекомунікації	J	1363760,7	1922103,9	457434,0	404202,4	-70,36
Фінансова та страхова діяльність	K	к/с	475026,2	к/с	48938,2	-89,70 (2023/2021)
Операції з нерухомим майном	L	1717298,3	1510478,9	656341,8	490730,5	-71,42
Професійна, наукова та технічна діяльність	M	930003,2	1231880,1	555602,0	515338,2	-44,59
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	N	995506,5	1086036,2	577491,1	782637,4	-21,38
Освіта	P	70088,6	90454,4	14302,3	27743,6	-60,42
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	Q	3080304,1	2911677,4	3258022,4	2939191,7	-4,58
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	R	к/с	108394,7	к/с	9659,8	-91,09 (2023/2021)

Кінець таблиці А.2

1	2	3	4	5	6	7
Надання інших видів послуг	S	228474,7	288218,4	32227,2	48515,1	-78,77

*к/с – дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності інформації

Джерело: Статистична інформація Державної служби статистики України «Діяльність підприємств – Додана вартість за витратами виробництва суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у розрізі регіонів у 2014к/с2023 роках». URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>

Таблиця А.3 – Додана вартість за видами економічної діяльності в Херсонській області у 2020-2023 рр., тис грн

Види економічної діяльності	Код за КВЕД	2020	2021	2022	2023	Зміна 2023/2020, %
1	2	3	4	5	6	7
Усього		33038764,3	48635086,8	20122090,8	5860241,4	-82,26
Сільське, лісове та рибне господарство	A	8535390,2	17653485,2	к/с	к/с	106,83 (2021/2020)
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	B	к/с	к/с	к/с	к/с	к/с
Переробна промисловість	C	4765881,9	6808293,7	3143636,5	к/с	-34,04 (2022/2020)
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	D	к/с	к/с	1668410,6	к/с	к/с
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	E	488042,0	479111,6	к/с	-18512,9	-103,79
Будівництво	F	833467,6	923723,2	264573,0	к/с	-68,26 (2022/2020)
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	G	5282587,8	7025622,8	5411099,9	1015834,0	-80,77
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	H	1233516,3	1364221,4	147249,1	к/с	-88,06 (2022/2020)
Тимчасове розміщування й організація харчування	I	245548,7	357159,5	к/с	к/с	45,45 (2021/2020)
Інформація та телекомунікації	J	820112,9	1084892,2	69523,6	38941,7	-95,25
Фінансова та страхова діяльність	K	123196,3	104718,7	к/с	к/с	-15,00 (2021/2020)
Операції з нерухомим майном	L	741814,7	1245039,6	354582,2	к/с	-52,20 (2022/2020)
Професійна, наукова та технічна діяльність	M	569568,6	638681,3	к/с	14494,9	-97,46
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	N	410822,1	530197,0	74433,2	69387,2	-83,11
Освіта	P	60756,2	71134,7	к/с	7790,4	-87,18
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	Q	2761147,4	2505491,5	к/с	1361240,4	-50,70
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	R	70150,8	75916,5	к/с	к/с	8,22 (2021/2020)

Кінець таблиці А.3

1	2	3	4	5	6	7
Надання інших видів послуг	S	181268,7	360742,8	к/с	к/с	99,01 (2021/2020)

*к/с – дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності інформації

Джерело: Статистична інформація Державної служби статистики України «Діяльність підприємств – Додана вартість за витратами виробництва суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у розрізі регіонів у 2014к/с2023 роках». URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>

Таблиця А.4 – Додана вартість за видами економічної діяльності в Україні у 2020-2023 рр., тис грн

Види економічної діяльності	Код за КВЕД	2020	2021	2022	2023	Зміна 2023/2020, %
1	2	3	4	5	6	7
Усього		3140864365,7	4431364557,1	3673571257,5	4467145226,8	42,23
Сільське, лісове та рибне господарство	A	270321452,5	529834798,8	279557168,7	247538087,3	-8,43
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	B	190914313,4	395237134,6	336788068,5	315950582,6	65,49
Переробна промисловість	C	552549524,0	754343231,6	462028287,2	642699489,1	16,32
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	D	185203600,5	333200323,3	288901601,5	277334811,8	49,75
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	E	19554877,6	22145461,3	21137806,5	22338855,8	14,24
Будівництво	F	125933365,3	171019213,7	91382469,1	109202462,1	-13,29
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	G	828182018,6	1027504368,0	1272202251,0	1716545728,2	107,27
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	H	269953748,7	337263788,4	286254187,8	323326106,8	19,77
Тимчасове розміщування й організація харчування	I	18627487,5	31883660,1	15214279,5	22744189,4	22,10
Інформація та телекомунікації	J	177375473,3	243703078,6	157371386,5	199480143,4	12,46
Фінансова та страхова діяльність	K	70795495,7	77925084,5	78412482,3	124394660,7	75,71
Операції з нерухомим майном	L	105992894,7	120578743,1	77691479,6	98202469,2	-7,35
Професійна, наукова та технічна діяльність	M	109383978,9	132780149,9	98190502,2	128965141,9	17,90
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	N	69716207,4	82563901,0	62366527,8	69580552,8	-0,19
Освіта	P	6205679,8	8853449,3	3445989,3	4781061,7	-22,96
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	Q	119422080,3	139548135,7	133928213,2	129560209,8	8,49
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	R	11070745,7	10784803,7	5892082,8	31110803,3	181,02

Кінець таблиці А.3

1	2	3	4	5	6	7
Надання інших видів послуг	S	9661421,8	12195231,5	2806474,0	3389870,9	-64,91

*к/с – дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності інформації

Джерело: Статистична інформація Державної служби статистики України «Діяльність підприємств – Додана вартість за витратами виробництва суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у розрізі регіонів у 2014к/с2023 роках». URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>

Додаток Б

Структурний аналіз доданої вартості в регіонах Українського Причорномор'я

Таблиця Б.1 – Структурний аналіз доданої вартості в регіонах Українського Причорномор'я у 2023 р.

Види економічної діяльності	Код за КВЕД	Одеська область		Миколаївська область		Херсонська область		Україна
		Частка галузі (ВДВ галузь / ВДВ загальна)* × 100%)	Коефіцієнт локалізації (LQ) ((ВДВгалузі регіону/ВДВрегіону) / (ВДВгалузі країни/ВДВкраїни))	Частка галузі	Коефіцієнт локалізації (LQ)	Частка галузі	Коефіцієнт локалізації (LQ)	Частка галузі
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Сільське, лісове та рибне господарство	A	6,63	1,20	21,60	3,90	36,30 (2021)	6,55	5,54
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	B	0,04 (2022)	0,001 (2022)	0,69	0,10	к/с	к/с	7,07
Переробна промисловість	C	9,01	0,63	16,99	1,18	15,62 (2022)	1,24 (2022)	14,39
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	D	4,58	0,74	к/с	к/с	8,29 (2022)	1,05 (2022)	6,21
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	E	0,54 (2022)	0,93 (2022)	к/с	к/с	-0,32	-0,63	0,50
Будівництво	F	5,25	2,15	2,85	1,17	1,31 (2022)	0,53 (2022)	2,44
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	G	46,88	1,22	34,01	0,89	17,33	0,45	38,43

Кінець таблиці Б.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	H	15,21	2,10	6,23	0,86	0,73 (2022)	0,09 (2022)	7,24
Тимчасове розміщування й організація харчування	I	0,34	0,66	0,30	0,59	0,73 (2021)	1,02 (2021)	0,51
Інформація та телекомунікації	J	1,12	0,25	0,77	0,17	0,66	0,15	4,47
Фінансова та страхова діяльність	K	0,86	0,31	0,09	0,03	0,22 (2021)	0,12 (2021)	2,78
Операції з нерухомим майном	L	2,50	1,14	0,93	0,42	0,25 (2022)	0,83 (2022)	2,20
Професійна, наукова та технічна діяльність	M	1,21	0,42	0,98	0,34	0,25	0,09	2,89
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	N	1,94	1,25	1,48	0,95	1,18	0,76	1,56
Освіта	P	0,11	1,02	0,05	0,49	0,13	1,24	0,11
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	Q	3,54	1,22	5,58	1,92	23,23	8,01	2,90
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	R	0,11	0,16	0,02	0,03	0,16 (2021)	0,64 (2021)	0,70
Надання інших видів послуг	S	0,11	1,50	0,09	1,21	0,74 (2021)	2,7 (2021)	0,08

$$LQ_i = \text{ВДВ}_i / \text{ВДВ} \text{ region} / (\text{ВДВ}_i / \text{ВДВ} \text{ Ukraine})$$

Інтерпретація:

- $LQ > 1.25$ к/с сильна спеціалізація;
- $LQ \approx 1$ к/с середній рівень;
- $LQ < 0.75$ к/с слабка позиція.

Додаток В

Оцінка ефективності інвестицій та інновацій у створенні вартості в регіонах Українського Причорномор'я

Таблиця В.1 – Оцінка ефективності інвестицій та інновацій у створенні вартості в регіонах Українського Причорномор'я у 2023 р.

	Одеська область	Миколаївська область	Херсонська область	Україна
Ефективність інвестицій у створенні вартості (капітальні інвестиції в матеріальні активи /ВДВ)	0,0979	0,1685	0,2994 (2021)	0,1335
Ефективність інвестицій у створенні вартості (капітальні інвестиції в нематеріальні активи /ВДВ)	0,0020	0,0020	0,0011 (2021)	0,0069
Інноваційна віддача*	0,0014	0,0047	0,0031 (2020)	0,0038

Ефективність інвестицій у створенні вартості = Капітальні інвестиції (окремо в матеріальні та нематеріальні активи) / ВДВ;

Інноваційна віддача = Витрати на інновації / ВДВ.

*Інноваційна віддача розраховується за 2022 рік, оскільки показник «Витрати на інновації» розраховується раз на 2 роки та дані за 2023 рік відсутні у статистичній інформації.

Таблиця В.2 – Оцінка ефективності інвестиційної інтенсивності ланок ланцюга в регіонах Українського Причорномор'я у 2023 р.

Види економічної діяльності	Код за КВЕД	Коефіцієнт інвестиційної інтенсивності ланок ланцюга (капітальні інвестиції галузі регіону/ валова додана вартість галузі регіону)			
		Одеська область	Миколаївська область	Херсонська область	Україна
Сільське, лісове та рибне господарство	A	0,21	0,22	к/с	0,26
Промисловість	B+C+D+E	0,17	0,15	к/с	0,18
Будівництво	F	0,19	0,16	к/с	0,39
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	G	0,01	0,05	0,001	0,03
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	H	0,09	0,11	к/с	0,17
Тимчасове розміщування й організація харчування	I	0,12	к/с	к/с	0,09
Інформація та телекомунікації	J	0,07	0,06	0	0,12
Фінансова та страхова діяльність	K	0,14	к/с	к/с	0,14
Операції з нерухомим майном	L	0,20	0,63	к/с	0,22
Професійна, наукова та технічна діяльність	M	0,08	0,03	к/с	0,10
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	N	0,14	0,09	к/с	0,19
Освіта	P	0,78	5,90	к/с	0,57
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	Q	0,11	0,15	0,12	0,19
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	R	0,19	0,73	к/с	0,12
Надання інших видів послуг	S	0,18	к/с	к/с	0,14

Інтерпретація: показує скільки гривень інвестицій припадає на 1 грн створеної доданої вартості; наскільки ланка є «інвестиційно насиченою».